

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

43.

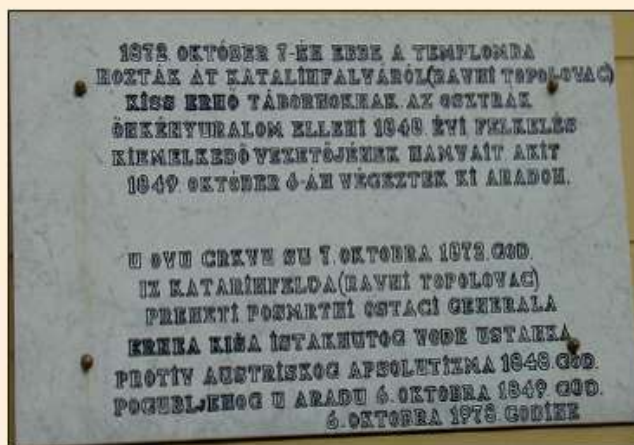
2015.

200 éve született Rómer Flóris
(1815 – 1889)

Kiss Ernő márványtáblája az eleméri templom kriptájában,
és az 1848–49-es szabadságharc mártírjainak emlékhelye az eleméri templomban
(Dr. Issekutz Sarolta hozzájárulásával)

Kiss Róza márványtáblája a templom kriptájában, és Kiss Ernő emléktáblája a templom falán
(Dr. Issekutz Sarolta hozzájárulásával)

TARTALOM

KÖZLEMÉNYEK

Tóth-Bencze Tamás:

ÚJABB ADALÉKOK AZ ELEMÉRI ÉS ITTEBEI KISS CSALÁD TÖRTÉNETÉHEZ 3

Némethné Rácz Lídia:

RÓMER FLÓRIS (1815 – 1889): A MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEM ÉS RÉGÉSZET „ATYJA” BALATONFÜREDEN .. 7

Baán Beáta:

A BALATON-FÜREDI POLGÁRI DALEGYLET MAGTÁRA AZ EGYLET JEGYZŐKÖNYVEI TÜKRÉBEN 12

Z. Karkovány Judit:

ÖTEN INDULTUNK 17

Rácz János:

BALATONFÜREDI VITORLÁSTELEPEK IV.: A MAGYAR VITORLÁS SZÖVETSÉG TELEPE 22

PÓTLÁSOK

Tóth-Bencze Tamás:

KIEGÉSZÍTÉSEK A „BALATONFÜREDI ÉLETRAJZI LEXIKON” CÍMŰ KÖNYVHÖZ: ADATOK PONTOSÍTÁSA 4. 25

PÓTLÁS A „BALATONFÜRED EMLÉKJELEI” CÍMŰ KÖNYVHÖZ 26

ÉVFORDULÓK

A 2015. ÉV NEGYEDIK NEGYEDÉVÉNEK KIEMELT ÉVFORDULÓI 28

EGYESÜLETI HÍREK

Budáné Bocsor Ágnes:

CSÉRY ZOLTÁNNÉ GÉRINGER EDIT ZSUZSA (1951 – 2015)31

Takács Miklós:

SIMON ISTVÁNNÉ TAKÁCS ESZTER (1944 – 2015)31

* * *

HELYREIGAZÍTÁS 32

* * *

BALATONI HALAINK 32

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XV. évfolyam 4. szám 43. 2015.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
DR. RÁCZ JÁNOS

Szerkesztő bizottság:
BAÁN BEÁTA, ELEK MIKLÓS,
NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA,
SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA,
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
BUDÁNÉ BOCSOR ÁGNES
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 400 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként négyszer:
március, június, szeptember, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Baán Beáta népművelő,
ny. művelődési ház igazgató,
Balatonfüred

Budáné Bocsor Ágnes ny. idegenforgalmi menedzser,
Balatonfüred

Némethné Rác Lídia könyvtáros, ny. gyűjtemény-
vezető,
Balatonfüred

Dr. Rác János nyelvész,
Balatonfüred

Takács Miklós politikus,
Balatonfüred

Tóth-Bencze Tamás könyvtáros,
Balatonfüred

Z. Karkovány Judit ny. középiskolai tanár,
Budapest

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden, a Városi Könyvtárban,
a Városi Helytörténeti Gyűjtemény
és Kiállítóhelyen,
a Tourinform Irodában,
az Arácsi Népházban,
a Köztársaság utcai könyvesboltban és
a Bodorka – Balatoni Vízivilág Látogatóközpontban.

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak,
és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

A folyóirat korábbi számai – az aktuális év számainak kivételével – pdf formátumban letölthetők a
<http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredi-hist%C3%B3ria,14.html> oldalról, az egyes számok tartal-
omjegyzéke alatt található link segítségével.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

ÚJABB ADALÉKOK AZ ELEMÉRI ÉS ITTEBEI KISS CSALÁD TÖRTÉNETÉHEZ

Kiss Ernő (1799 – 1849) altábornagy, az Aradon kivégzett honvéd főtisztek egyike a helyi hagyomány szerint 1825-ben a füredi Anna-bálon ismerkedett meg későbbi feleségével, szentgyörgyi Horváth Krisztinával. A vértanúról szóló korábbi írásom (Kiss Ernő nyomában. = Füredi História 2012/2–3. szám) megjelenése óta eltelt idő alatt sikerült néhány olyan újabb információra bukkanni, ami tovább pontosítja a róla kialakított képet.

1.) Kiss Ernő ikerleányai – legalábbis Bobor Györgyné Kiss Rozália, az eleméri templom kriptájában levő sírfülkéjének felirata alapján – 1822. december 31-én születtek. Az 1823. január 3. pedig a megkeresztelésük dátuma. Az időközben birtokomba került keresztelési bejegyzésük fotómásolatából kitűnik, hogy eszerint az 1520. és 1521. folyószámú bejegyzés egy félrevezető utólagos kiegészítést is tartalmaz, miszerint: „Ő cs[ászári]. és ap[ostoli]. Királyi Felsége 1885-ik évi febr. hó 28-án kelt legfelsőbb elhatározásával kegyelemből megengedni méltóztatott, hogy N[émet]. Eleméren 1823 évi január hó 3-án házasságon kívül született Augusztá és Róza iker-testvérek, mint néhai ittebei és eleméri Kiss Ernő leányai törvényesíttessenek”. A keresztelési bejegyzés sajnos az anyának csak a keresztnévét „Anna” adja meg, így továbbra is nyitva marad a kérdés, valóban Turati [más forrás szerint: Turák] Anna volt-e Kiss Ernő kedvese, akitől az ikerleányok születtek. Az apára vonatkozóan pedig a „pater ignoraty” azaz ismeretlen bejegyzés található.

2.) Nemrég az interneten bukkantam egy, az eleméri és ittebei Kiss családdal foglalkozó – 2007-ben nyomtatásban is megjelentetett – írásban az alábbi szövegrészletre:

„A szájhagyomány Szentgyörgyi Annáról tudni véli, hogy két gyermeket, két kislányt szült Kiss Ernőnek: Annát és Ernesztint. Anna 3 éves korában hunyt el, és nem tudni, hol temették el. Ernesztin 7 éves korában halt meg, s az eleméri templom kriptájában helyezték örök nyugalomra, apja mellé. E tényeket, sajnos, nem tudjuk anyakönyvi adatokkal is igazolni.” = Erdélyi Örmény Gyökörek. 2007. június (124. szám), 10. oldal (Németh Ferenc írása Kiss Ernőről és lányairól); Web forrás: <http://docplayer.hu/3821505-Az-ormeny-liturgia-megemlekezeseibol.html>

Ezt olvasva, a témában kevésbé járatos ember azt gondolná, hogy a hétéves Ernesztin minden bizonynyal túlélte az édesapját, hiszen „az eleméri templom kriptájában helyezték örök nyugalomra, apja mellé”, tehát ennek alapján logikus lenne, hogy valamikor 1849 után halhatott meg. Az egyszerű érdeklődő nem is tudhatja, hogy Kiss Ernő felesége (szentgyörgyi Horváth Mária Krisztina Julianna Erzsébet Konstancia) 1826. májusi házasságkötésük után rövidesen meghalt. (Az esküvőnek irodalmi vonatkozása is van, az esemény alkalmából egy ünnepélyes köszöntő született: „Oda, mellyet méltóságos sz. györgyi Horváth János cs. kamarás úr szerette Krisztina leányának tekintetes nemzetes Kiss Erneszt Itibe 's Elemér örökös urával lett eljegyeztetése alkalmával áldozott Szommer József hegyfalui rendes ügyész Május Holnap 16-án 1826-dik Esztendőben.” A mű 1826-ban nyomtatásban is megjelent Szombathelyen. Eredetiben az Országos Széchényi Könyvtárban található.) Az ifjú feleség a menyegzőjük után nem egészen kilenc hónappal, 1827 februárjában, miután „egy Leány gyermekkel megszülte volna ... az Örök-valóságra által-szólíttatott.” A gyászjelentésből – vagy ahogy akkoriban nevezték: szomorú jelentésből – két dolog derül ki egyértelműen: 1.: egy leány gyermek születéséről van szó, és nem kettőről, így a szájhagyomány szerinti Anna nevű másik kislány csak a képzelet szülötte, 2.: ha a kislány (Ernesztin) valóban 7 éves korában halt meg, akkor ennek még Kiss Ernő kivégzését megelőzően kellett megtörténnie, valamikor az 1830-as évek közepén. Ezt mindenestre alátámasztja az, hogy később, az 1840-es évektől, már csak a két korábban született – törvénytelen – iker leánygyermekének, Augusztának és Rózának a neve bukkan fel. Ami az Ernesztin nevet illeti, véleményem szerint az tulajdonképpen csak az eleméri templomban elhelyezett tábláról ment át a köztudatba, illetve került be a családdal foglalkozó irodalomba.

Az eleméri templomot 1847-ben, – micsoda véletlen egybeesés – előbb Szent Ernesztina, majd 1867-ben Szent Ágoston tiszteletére szentelték fel. Azt kizártnak tartom, hogy Kiss Ernő szentté avatatta volna egyetlen törvényes gyermekét, és neki emeltetett volna templomot. A családkutatók egészen mostanáig azzal magyarázták a kislány nevét,

hogy az apa, Ernő nevének (német változata: „Ernest”), és az édesanya nevének, a Krisztinának az összevonásából származik, illetve, hogy az az Ernő név női változata.

Érdemes néhány gondolatot szentelni a következő fenti mondatnak: „*E tényeket, sajnos, nem tudjuk anyakönyvi adatokkal is igazolni.*” Ez abban az esetben még érthető lenne, ha nem állnak rendelkezésre – például megsemmisültek volna – az anyakönyvek. Ebből kiindulva, és mert tudtam, hogy az édesanya Pesten hunyt el gyermekszülésben, elkezdtem átnézni a halálesetének idején a fővárosi kereszteleési anyakönyveket is, feltételezván, talán a gyermek is ott született. Amit találtam, felettébb érdekes fordulatot ad a történetnek. Bebizonyosodott, hogy Kiss Ernő egyetlen törvényes gyermeke valóban ott született meg, ahol az édesanyja meghalt, vagyis Pesten. A belvárosi római katolikus plébánia kereszteleési anyakönyve szerint 1827. február 8-án megkeresztelték – minden bizonnyal az azt megelőző napon, 7-én (vagy még 6-án) született – eleméri és ittebei Kiss Ernő és szentgyörgyi Horváth Krisztina (aki 7-én halt meg!) törvényes leánygyermekét, de nem Ernesztin, hanem **Krisztina Izabella** („*Christina Isabella*”) névre. A keresztszülei szentgyörgyi Horváth János, „*Pejacsevics*” született Kiss Mária (Pejacevich István felesége Ernő nővére volt), valamint Horváth József voltak. Utóbbinál nem látható nemesi predikátumként (előnév) a szentgyörgyi jelző, így valószínűleg nem az édesanya testvéréről, az 1848-49-as forradalom és szabadságharc honvédmagyáról lehet szó.

Az eleméri templom kriptájában vannak elhelyezve Kiss Ernő nagymamájának, édesanyjának, Kiss Ernőnek, valamint „*Kiss Ernesztin, Kiss Ernő 7 éves*

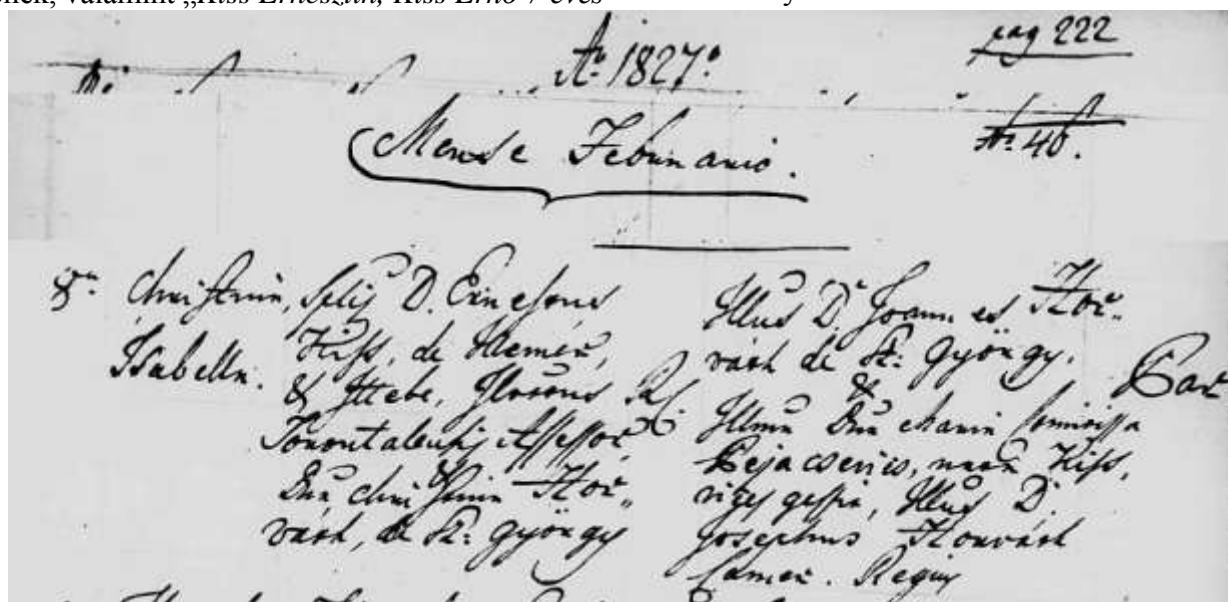
leánykája” földi maradványai. A tábla jelenlegi formájában véleményem szerint csak 1872 után – Kiss Ernő porhüvelyét ekkor hozták el Katalinfalváról – kerülhetett az eredetileg – minden bizonnyal – önálló sírfülkéké elé, továbbá az elhunyt hölgyek is csak valamikor a templom 1847-es felszentelését követően kerülhettek ide, amikor áthozták őket a családi kriptából.

A táblán ugyan Ernesztin szerepel, de ez adódhat abból, hogy a kislány igazi neve idővel a feledés homályába merült, továbbá a templom eredeti védőszentje Szent Ernesztina volt. Ebből kifolyólag véleményem szerint a kislány emlékezete idővel öszszemosódott a szent nevével, és innen eredhet a névcseré. Nem tartom valószínűnek, hogy Kiss Ernő változtatta volna meg leánya keresztnévét, aki ráadásul elhunyt neje nevét kapta a keresztségben. A régi – gyakran nehezen olvasható, vagy éppen olvashatatlaná váló – iratokon a két nevet össze is téveszthették.

Ernestina

Christina

A kérdést eldönthetné, ha ismernénk, hogy a kislány pontosan hol, és mikor halt meg, illetve eredetileg hol temették el.* Ez minden bizonnyal (Német)Eleméren történt, majd később a többiekkel együtt átkerült a templom kriptájába. Sajnos a nagybecskereki plébánostól több hónap után sem kaptam választ erre a kérdésre, így ez egyelőre továbbra is nyitott marad ...

A pesti, belvárosi római katolikus plébánia kereszteleési anyakönyvének bejegyzése

3.) Az egyik – az első világháborúban hősi halált halt – magyar vadászpilótát az aradi vértanú unokájaként is emlegetik. A közvetlenül halála után hadnaggyá előléptetett „ittebei Kiss József”, a „császári és királyi légiáró csapatok” szakaszvezetője eredetileg Kis József néven látta meg napvilágot. 1896. január 26-án született Pozsonyban. A Zemplén vármegyei Kis-Kövesdről [ma: Malý Kamenec, korábban Malý Kevežd, Szlovákiában] származó Kis József „operarius” – leginkább talán egyszerűen munkásnak tudnám fordítani –, és a pusztaföldemesi [Pozsony vármegye, ma: Pusté Úľany, Szlovákiában] Czehlarik Magdolna gyermekét február 2-án keresztelték meg. A szülők 1894. július 1-jén kötöttek házasságot Pozsonyban. Az apa törvénytelen gyermek volt, 1869. szeptember 4-én született. Édesanyja Kis Zsuzsanna kis-kövesdi szolgáló volt, többet gyakorlatilag képtelenség kideríteni, sem a további felmenőkre, sem az anya életkorára, sem származási helyére vonatkozóan nincs bejegyzés. Ami viszont ennek alapján véleményem szerint biztosra vehető: „Kiss” József tábori pilóta nem lehetett vér szerinti rokona az aradi vértanúnak. A pilóta katonai anyakönyvi kivonatában nincs feltüntetve semmilyen nemesi előnév, de a később keltezett K. u. K. személyi irataiban sem. A halála (1918. május vége) után a Monarchiában nem vezették tovább a katonai okmányait. Jelenleg – legjobb tudomásom szerint – nem található olyan hitelesnek tekinthető okmány, mely vele kapcsolatban keletkezett az első világháború után Magyarországon. Az aradi vértanú és a vadászpilóta rokoni kapcsolatának első nyilvános említése a repüléssel foglalkozó publikációkban jelent, meg és nagy valószínűséggel vitéz Boksay Antalhoz köthető, aki „*A felhők katonái*” című könyvben tesz róla említést. A „Magyar Szárnyak” című újság 1938. júliusi számában is írtak a híres pilótáról, szintén megemlítve a rokonságot Kiss Ernő altábornaggyal. A következő, a szóban forgó rokoni kapcsolatot említő publikáció ismét vitéz Boksay Antalhoz köthető, a vadászpilóta életéről szóló „*A legendás vasmadár*” című könyvben, melyet egyébként a Vitézi Rend adott ki 1941-ben. A Horthy-korszak utolsó közlése a pilótáról 1944. március 1-jén jelent meg a már említett Magyar Szárnyakban. Szerzője Nagy Béla százados volt, 1936-tól folyamatosan publikált a Honvédségi Szemlében, tehát elismert szakírónak számított. Ezekkel kapcsolatban csak annyi megjegyzésem van, hogy a sajtóban jelentek és jelenhetnek meg olyan információk, melyek nem ellenőrzöttek és tévesek. Viszont azt is el kell mondani, akkoriban csak olyan írás jelenhetett meg, ami cenzúrázva volt. Mivel megjelen-

hetett a cikk, az ittebei nemesi előnév minden bizonnyal senki érdekeit nem sértette. További érdekes adalék, hogy amikor 1970-ben exhumálták Perginében, az exhumálási jegyzőkönyvben „Josef von Kiss” néven tüntették fel, ami arra enged következtetni, hogy az olaszok szerint nemes ember volt. Bár őket eleve befolyásolhatták a médiában megjelentek.

Az biztos, hogy a pilóta életében nem használta az „ittebei” előnevet. Az 55. vadászpilóta század által kiadott – május 24-ére keltezett – hivatalos gyászjelentés szintén csak „*k. u. k. Leutnant Josef Kiss*”-ként említi, von és minden egyéb predikátum nélkül.

4.) A helyi hagyomány szerint az első Anna-bált Balatonfüreden 1825. július 26-án tartották szentgyörgyi Horváth Fülöp János lányának nevé napján. Amellett, hogy a hölgy egyáltalán nem is volt Anna, amelyet a bajai római katolikus anyakönyv bejegyzése bizonyít, a korabeli kalendáriumból kiderül, hogy 1825-ben július 26., Anna-nap, keddre esett, ugyanakkor vasárnap, 24-én, ebben az esztendőben Krisztina napja volt. Nem lehetséges, hogy a szóban forgó bál, amelyen – ha már a hagyományhoz ragaszkodunk – Balaton-Füred-fürdőn a fiatalok megismerkedtek, talán valójában Krisztina-napi bál lehetett, és nem 26-án, hanem 24-én volt? Ez persze semmit nem von le napjaink füredi Anna-báljának fontosságából és patinájából, de azért elgondolkodtató lehetőség, amit nem lehet (vagy legalábbis nem szabadna) figyelmen kívül hagyni.

Elek Miklós 2006-ban megjelent munkájában (Az első füredi Anna-bál: Szentgyörgyi Horváth Krisztina legendája) többek között a következőt írta: „... megkockáztatom azt a feltevést, hogy Szentgyörgyi Horváth Krisztina tiszteletére – a leány nem lévén Anna – nem névnap, hanem születésnap bált rendeztek. A születésnapja, éppen a huszadik, az anyakönyvi bejegyzés szerint július 15-ére esett, nagyon közel az Anna-naphoz. ...”

Darnay Kálmán 1928-ban megjelent „Kaszinózó táblabírák” c. munkájában a füredi bállal kapcsolatosan ugyanakkor a következőket írta a „Füredi Anna-bál gavallérjai” c. fejezetben: „... A Balaton hullám-fodraiban fürdőző nagvasszonyok bálja a füredi játékszín megnyitása** utáni években öröklődött meg július 26-ikára. Mert éveken át ott tartották a szépségéről híres gróf Keffenhüller Anna és hasonnevű leányának tiszteletére a hét megyére szóló <<Anna-bálokat>>. Nemes Zala vármegye dinomdánomozó nagyura szentgyörgyi Horváth Zsigmond volt, kinek Kisfaludy Sándor által is bálványozott hitvese szintén Anna névre hallgatott. ... A Zsig-

*mond-napi kéthetes mulatozás után Szent György ura hitvesével füredi nyaralójába, a mai Mangold-házba*** költözött pihenésre. Otthon hagyott cigánybandája az aratás munkájában segédkezett mindaddig, míg fel nem virradt Anna-napja, melynek közeledtére saraglyás szekéren szintén Füredre hurcolkodtak. A Horváth-ház emeleti termében tartott házi bálon – Anna nagyasszony névnapjával kapcsolatosan fényes táncestélyen ünnepelték éveken át szívbeli barátnőjét, Keffenhüller grófnőt. ... ”*

A fejezet további részében a későbbi Anna-bálokról olvashatunk. Darnay Kálmán írása több helyen is téved, de mindenestre érdekes, hogy ő az 1830-as évekre datálja az Anna-bálok kezdetét Füreden. Valamint szerinte Füreden azért tartottak Anna-napi vigalmakat, mert a családban számos Anna volt, illetve a baráti körükben is volt Anna nevű hölgy.

Szentgyörgyi Horváth Zsigmond esetében hibásan írja Darnay, hogy ő lett volna az adott időszakban a tulajdonos. Horváth Krisztina nagyapja még 1808-ban hunyt el. Két feleségének keresztnéve Anna volt. Az egyik fia szintén Zsigmond volt, de ő Hugonnayra változatta a vezetéknévét, és 1824-ben ő is elhunyt. Krisztina édesanyja borsódi és katymári Latinovits Anna volt. „Keffenhüller Anna grófnő” pedig valószínűleg azzal gróf Khevenhüller Máriával azonos, aki Krisztina testvérével, Horváth József Mátyás Lipóttal kötött házasságot 1837-ben. Véleményem szerint Darnay összekeverhette Horváth Zsigmondot a fiával, Fülöp Jánossal, és a grófnő keresztnévét is rosszul tudta.

A Darnay Kálmán által leírtakat azért sem lehet hitelesnek tekinteni, mert a munkájának alcímében is benne van, hogy „Korfestő történeti tréfák”, tehát feltehetően ő sem komolyan, hanem az olvasók szórakoztatására vette papírra a „sztorikat”.

Mentségére szolgál, hogy nem ő volt az egyetlen, akit a rendkívül kiterjedt szentgyörgyi Horváth-familia családfája megtevesztett. Antalffy Gyula, „A reformkor Balatonja” című, 1984-ben megjelent könyvében arról írt, hogy az első füredi Anna-bált szentgyörgyi Horváth József adta Anna Krisztina nevű lánya tiszteletére. Tévedése nem meglepő, mert az 1783-ban Fertőszentmiklóson született, és 1831-ben elhunyt Horváth István Sándor Józsefnek volt egy Mária Anna Krisztina nevű lánya, akit a kisdorogi plé-

bánia bejegyzése szerint 1804. szeptember 8-án kereszteltek meg, és Tabódon (ma: a Tolna megyei Bonyhád településrésze) született.

Tovább színesíti a képet Baróti Géza 1959-ben megjelent „A füredi Anna-bálok: 1825 – 1959” című munkája, amelyben az alábbi „idézet” olvasható: „Mama estve 26-ik Júliusban, anno 1825, bál rendeztetvék tiszteletemre házunk összves termeiben ...”

Egy biztos: tekintve, hogy semmilyen hiteles dokumentum nem támasztja alá, mindaddig, amíg valahonnan elő nem kerül a fentebb említett – kitalált, azaz fiktív – napló eredetije, az első füredi Anna-bállal kapcsolatban továbbra is csak a hagyományra lehet támaszkodni. Maga Baróti is hozzáfűzte a Horváth „Anna” Krisztinának tulajdonított sorokhoz: „Amíg azonban a nevezetes iromány előkerül valamely egérvárta zugolyból és szigorú történeti valóság lesz a bájos legendából, hogy az első Anna-bált 1825-ben rendezték Füreden, nyitogassuk fel a vaspántos levéltári ládákat, üssük fel a foszladozó matrikulákat, családi bibliákat és a vénségtől fakó kalendáriumokat, amelyek üres lapjaira jegyezték fel akkoriban, mikor és milyen néven érkezett új családtag a familiákba ...”. Ez persze nem tartotta vissza attól az újságírókat attól, hogy néhány év múlva – amint azt a Népszava 1964. július 23-i számában is lehetett olvasni – már, mint „hiteles korabeli forrás”-ként idézzék a fenti napló sorait a füredi Anna-bállal foglalkozó beszámolóikban.

Az 1825-ös kalendáriumot felütve azonban nem egészen erről győződtem meg. Nem tudom azonban hibáztatni Baróti Gézát, a munkát a Veszprém Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala, és a Balatoni Intéző Bizottság megrendelésére írta, és biztos vagyok abban, hogy a szöveg végső megformálásában meghatározó szerepe volt Zákonyi Ferenc útmutatásának. Végül is Baróti újságíró volt, nem történész. És tudjuk jól, az újságírók napjainkban sem kifejezetten arról ismertek, hogy a történeti hűséget helyezik előtérbe ...

Köszönöm Benczik Gyula, szombathelyi levéltáros kollégának, hogy eljuttatta hozzám az ikerlányok keresztelési bejegyzésének fotómásolatát, és felhívta a figyelmemet az 1825. évi kalendáriumra. Továbbá ezúton is köszönöm Magó Károlynak, a szolnoki Repülésmúzeum munkatársának a „Kiss” Józseffel kapcsolatos kiegészítő információkat.

* Dr. Issekutz Sarolta, Kiss Ernő rokona, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke a következőt írta ezzel kapcsolatban: „Sajnos nekem sincs se konkrét információ, se dokumentumom Ernesztina elhalálozásáról, csak annyit tudok, hogy kb. 1833 körül halt meg és temetése Eleméren volt. Az édesapjával közös családi márványtáblán 7 évesnek van feltüntetve.” Az idézett szöveg szerepel Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája (Kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, 2010.) c. könyvének 64. oldalán is.

** 1831

*** 1866 és 1922 között a Horváth ház tulajdonosa Mangold Henrik fűrdőorvos és családja volt.

NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA

RÓMER FLÓRIS (1815 – 1889)

A MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEM ÉS RÉGÉSZET „ATYJA” BALATONFÜREDEN

A 200 éve született polihisztor bencés szerzetes, tanár, régész és természettudós nevét emléktáblák, szobrok, utcák őrzik az országban, életművéről számos publikáció jelent meg. A győri múzeum 2013 óta az ő nevét viseli, és róla nevezték el a régészek legmagasabb kitüntetését. Ebben az évben, amelyet az UNESCO Rómer Flóris emlékévként nyilvánított, munkásságát országszerte nagyszabású megemlékezések, előadások, kiállítások, könyvek méltatták. Nemrég jelent meg a róla szóló legfrissebb kiadvány, Valter Ilona Szóval, tettel. Rómer Flóris élete és munkássága (1815 – 1889) című könyve, amely az interneten is olvasható.

Emlékezzünk mi is tisztelettel a rendkívül sokoldalú tudósra, felidézve Füredhez fűződő műveit és személyes kapcsolatait.

Rómer Flóris

Rómer Ferenc 1815. április 12-én született Pozsonyban, német anyanyelvű iparos családban. Gimnáziumi éveit után, 1830-ban Pannónhalmán Benedek-rendi szerzetes lett, Flóris nevét ekkor kapta. 1838-ban Veszprémben szentelték pappá, bölcseleti szigorlatára Tihanyban készült. Ekkor másolta le Pisky István (1585 – 1589 között tihanyi várkapitány) számadáskönyvét, amely a vár bevételeit és kiadásait rögzítette. 1839-től a győri bencés gimnáziumban magyar és latin nyelvet, később természetrajzot tanított. 1845-ben a pozsonyi "királyi feltanoda" tanárává nevezték ki, ahol természetrajzot oktatott. Előadásaival és első tudományos publikációival ismertséget és tekintélyt szerzett. 1847 végén megbí-

zást kapott József nádor fiának, József főhercegnek a nevelésére, baráti viszonyuk Rómer haláláig tartott. Részt vett az 1848/49-es szabadságharcban, a bukás után 5 évet töltött várfogságban, csak 1857-ben térhetett vissza tanítani Győrbe. Tervszerűen megkezdte a bencés gimnázium természettani gyűjteményének gyarapítását, és buzdított a történeti emlékek gyűjtésére. 1859-ben az iskola régiségtárát múzeummá nyilvánították, ez lett Magyarország első vidéki múzeuma. 1860-ban jelent meg a Bakonyról írt könyve, amellyel akadémiai levelező tagságot nyert.¹ 1861-ben megindította hazánk első régészeti és történelmi tárgyú folyóiratát, a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek című sorozatot. Ebben az évben Pestre költözött, s előbb a Magyar Tudományos Akadémia kéziratártnoka lett, majd gimnáziumigazgató, később az egyetemen az archeológia tanára. Az 1867-es párizsi ősrégészeti kongresszuson tartott előadásával a magyar régészetet bekapcsolta a nemzetközi vérkeringésbe. Nagy szerepe volt abban, hogy 1876-ban Budapesten tartottak nagy sikerű világkongresszust. 1869-től a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának igazgatója. 1871-ben beválasztották az Akadémia rendes tagjainak sorába. Szerkesztette az Archaeológiai Értesítőt, az Archaeológiai Közleményeket, valamint alapító tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak. 1875-ben pápai felmentéssel kilépett a bencés rendből, világi pap lett, 1877-ben visszavonult, és az ottani püspök hívására Nagyváradra költözött. Tudományos szervező munkáját haláláig folytatta. 1889. március 18-án hunyt el Nagyváradon, hamvait a lezárt és pusztuló temetőből az 1980-as évek elején kimentették, most a székesegyház altemplomában nyugszik.

Rómer Flóris a magyar régiségtudomány egyik alapítója és kiváló művelője volt. Életműve lenyűgöző: 30 önálló kötete és mintegy 450 tudományos közleménye jelent meg az általa szerkesztett folyóiratokban, valamint különböző napi és hetilapokban. Nagy számban maradtak hagyatékában kiadatlan kéziratok, levelek, feljegyzések. Saját használatra készített, ceruzával írt és rajzolt jegyzetfüzeteit a magyar régészet, művészettörténet és műemlékvédelem értékes forrásának tekinti az utókor. Ezt a pótolhatatlan gyűjteményt, amelyben számos füredi, arácsi adat található, a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi Központ őrzi.

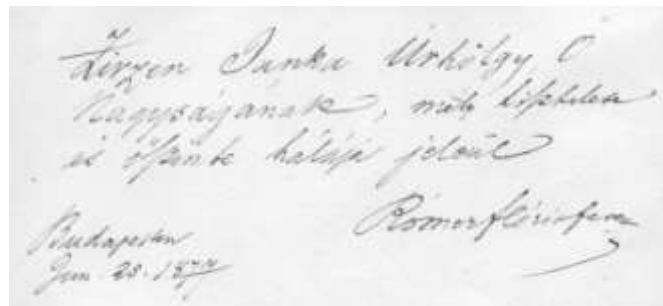
Rómer Flóris többször is járt Füreden, jól ismerte a fürdőhelyet. Bizonyos, hogy említett tihanyi tartózkodása idején, 1838-ban is megfordult itt. Bakony című könyvében 1859-es füredi látogatásáról írva megjegyzi, hogy Kisfaludy Sándorral többször is találkozott Füreden, és legalább 15 éve nem járt itt. Ez arra enged következtetni, hogy az 1840-es évek elején, Kisfaludy 1844-es halála előtt, rendszeresen megfordult Füreden, utána azonban 1859-ig nem. Barátjaként említi Écsy László fürdőigazgatót, emlékezik egykori mentorára, Bresztyenszky Bélára, (1786 – 1850), aki 1838-tól haláláig tihanyi apát volt.

Füredi látogatásairól nemcsak a szórakoztató stílusban megírt Bakony könyve és kéziratos jegyzet-füzetei tanúskodnak, de megtalálhatjuk nevét a fürdővendégek névsorában, illetve Écsy László fürdőigazgató naplójának bejegyzéseiben is.² Bizonyára rábukkannánk az 1839-től évente kiadott, korabeli fürdővendég-névsorokban, de jelenleg közülük hiányzik, vagy nem teljes több év. A teljes 1844-es, valamint az 1846-os jegyzékben pedig nem szerepel. Így a szabadságharc előtti évekből csak az 1841-es névsorban találkozhatunk a névvel: mint „bölcsekedési tanár” augusztus 4-én érkezett Győrből. Harminc évvel később, 1871. augusztus 29-én Rómer Flórián királyi tanácsos Pestről - bizonyosan nem véletlenül - egy napon érkezett Füredre József főherceggel, Clotild főhercegasszonnyal, Mária Henrietta belga királynéval és kíséretükkel.³ A nevess vendégek csak egy órát töltöttek itt, megszemléltek a fürdőt, majd Tihanyba távoztak. Rómer a Nagyvendéglőben szállt meg, valószínűleg aznap érkezett régi barátjával, tudóstársával, Rónai Jácint miniszteri tanácsossal együtt.

Écsyvel való szoros barátságáról a fürdőigazgató naplója is tanúskodik. Pesten járva, 1873. december 6-án a füredi fürdőorvosnál, Orzovenszky Károlynál szállt meg, ott is vacsorázott, de Rómernél ebédelt. 1874. március 31-én Tihanyból átrándulva Rómer Flóris királyi tanácsos úr látogatta meg Füreden, majd együtt mentek Tihanyba. Április 6-án feljegyzi: „Délután nagyságos Rómer Flóris és Hamplurak Tihanyból kirándultak hozzánk, kik nálunk igen jól mulatták magukat.” 1876. április 25-én, Pesten járva ismét ebéden volt Rómernél.

Helytörténeti jelentőségű, hogy 1859-ben és 1861-ben tett látogatásai során Füred múltjával kapcsolatosan elsődleges fontosságú adatokat rögzített, amelyeket a már említett Bakony című könyvéből, valamint kéziratos vázlatfüzeteiből ismerhet az utókor. A Városi Helytörténeti Gyűjtemény Zákonyi Ferenc hagyatékában őrző Bakonyról írt művének 2.

kiadását, amelyet Zirzen Jankának (1824 – 1904), a magyar nőnevelés és tanítóképzés kiemelkedő alakjának dedikált Pesten 1877 júniusában.

A szerző dedikációja

Könyvének címe azt sugallja, hogy csak a Bakonyban tett útjairól számol be, beleolvassva azonban kiderül, hogy 1859. szeptember végén Dörgicsén, Örvényesen, Füreden, Tihanyban, Paloznagon, Alsóörsön, Felsőörsön Szentkirályszabadján is járt. Művében fontos feljegyzéseket találunk, hiszen ez az első említése és leírása a füredi református gyülekezet által őrzött néhány tárgynak, elsősorban a két kehelynek. Velük kapcsolatosan a későbbi publikációkban mindig erre a művére, mint alapforrásra hivatkoznak. Itt olvashatunk először az egykori református iskola melletti, ma a Mogyoró utca burkolata alatt nyugvó római fürdő nyomairól is. Fontosnak tartotta megemlíteni a református egyház jegyzőkönyveinek beírásait, de Kisfaludy Sándor szobráról is fűz személyes megjegyzést.

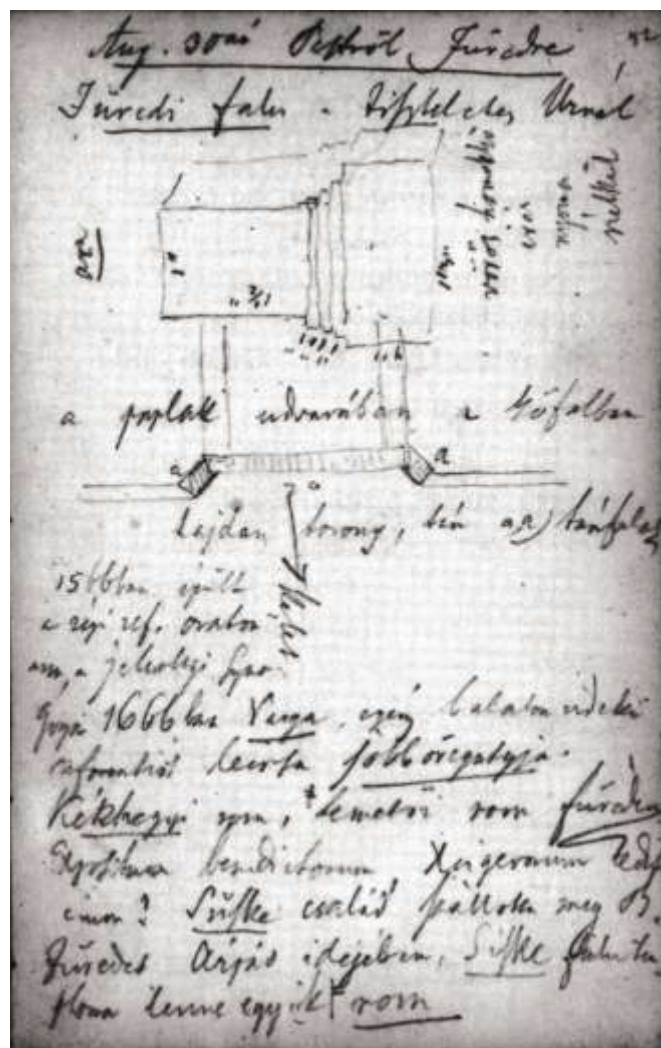
A református templom kelyhei

Érdeemes felidézni a füredi látogatás eseményeit: A Bakonyból jövet társaival Dörgicsénél pillantották meg a Balatont, rajta a Kisfaludy gőzöst, ahogy

a tihanyi Csúcshegy vonalában kőszállító hajókat vontatott a déli part felé. „Tudván azt, miszerént Füreden nem csak e vidéken a legszebb reformatus templom létezik, de hogy maga a plébánia is igen régi, iparkodtam, mikép a sz. edényeket itt is megláthassam. A kehely valóban régi, és a gomb hat kiálló dülényén I. H. E. S. V. S. betűk olvashatók. A poháron ezen felírást olvastam: Kenesei Péter Tyhani fő kapitán az füredi templomhoz atta Isten tisztességére anno M. D. C. XXII. Cimere: egy koronából kiálló páncélos, sisakos vitéz; jobbában kardot, baljában buzogányt tartva, a sisakdísz koronáján egy nyíllal átlőtt madárral. A kehely talapzatán látni váltogatva: Isten bárányát – Krisztus képét (sz. Veronicát) – egy lándzsát tartó királyt – két részre osztott szív-idomot – sisakos fejet. – Ezen kehely minden esetre a reformatio előtti.⁴ – Másik kelyhen angyalfejekkel váltogatva ezen vers olvasható: Der Trank ist guet – sein theures Bluet – sterkt dich zum Leben;⁵ – poharát disztimények ékítik. A többi egyházi készletek és a Komáromi Évától csinosan himzett terítője az urasztalának, újabb koruak. Fennmaradt ezen ősi egyházban a lelkipásztorok sorozata 1590-től fogva szakadatlanul manapig – a tanítóké pedig 1698-ig felvihető. Siettünk Savanyú-vizre, de minthogy még némely római régiséggel kívánt az igen szíves lelkész úr⁶ kedveskedni, meg kellett ígérnem, hogy még visszajövet egy pár percre hozzá betekintünk. Körülbelül 15 éve, hogy Savanyú-vízen nem valék; régi jó barátim – a régi őszinte szívességgel fogadtak. Megnéztem a díszes kápolnát, Bresztyenszky apát úr, egykori pártfogóm – emléket.⁷ Kisfaludy Sándor szobrát csak a terjedelmes faköpenyben láthattam – arcát jól talátnak mondhatom, minthogy a dícsőült költővel éppen ezen helyen, hol most óriási szobra feküdt, nem egyszer volt szerencsém találkozhatni. Ezen műről majd csak akkor lehet itélni, ha talapzatján álland, fel fog pedig jövő tavaszkor állíttatni...”.⁸ Megjegyzése is megerősíti, hogy Kisfaludy Sándor első füredi szobráról, Züllich Rudolf művéről már felállítása előtt hallatszottak elmarasztaló vélemények. Rómer azonban biztos benne, hogy a szobor majd megcáfolja azokat a kételkedőket, akik „kaján mardosó észrevételeikkel” a jó ügynek ártani akarnak.

„A vendéglős udvarában láttam egy, a hegyek közt általa szárnyalt, eleven barna keselyűt: persze hogy muzeumunk számára nem kellett – nem azért, hogy igazán nem kellett volna – mert a példány igen szép és hazánkban ritka; de 30 forint volt az ára s honnan teremtek ennyi pénzt egy állatért?!

Écsy László barátomnak – ki nélkül Savanyú-vízet nem is képzelhetem magamnak, – a muzeumunk számára nagylelkűen ajándékozott értékes ezüst pénzeket megköszönvén, a csendes eső által pedig emlékeztetvén, hogy már a jó időből elég jutott egyszerre – a félszigetre visszatértünk [...] A tihanyi apátságban töltött éjszaka után, másnap: „Sept. 23-kán indultunk jó kedvvel és türelemmel kedvező idővel másodszor Füred felé. Az igen nyájas lelkész úr már a tornácban várt reánk és nem csak egy marék különféle éremmel, hanem néhány melegvezető római cserépcsővel – és egy pár csinos olyanféle kőoszloppal ajándékozott meg, melyekre hajdan a fűtőhely 2 egész 4 lábnyi vastag téglái alkalmaztattak. Ezen érdekes darabok az új iskolaház alapjának ásása alkalmával fedeztetek föl, s bizonyítják, hogy a Balaton partján a Rómaiak épen úgy kedvelék szüleiket, mint mi, s hogy e vidéken [...] több helyen mulató házakkal is bírtak. Megigéré a derék lelkész úr, miszerént jövőre is nem csak figyelni, de a tudománynak meg is fogja őrizni az ily kincseket.”⁹

Részlet Rómer Flóris jegyzeteiből

Másik forrásunk az 1861-ben tett látogatásakor készített feljegyzéseiből összeállított és hasznos jegyzetekkel ellátott kötet¹⁰, amely a Városi Helytörténeti Gyűjteményben és az interneten is olvasható. 1861. augusztus 30-án Pestről jött Füredre, a református tiszteletes úrnál, a paplak udvarában (ma Bajcsy-Zsilinszky u. 30.), a kőfalban egy írás nélküli, vörös homokkővet látott, amit le is rajzolt. Ő egy hajdani torony maradványának vélte. Feljegyzi, hogy a zsinagógának használt régi oratórium, a templom 1566-ban épült¹¹, és egy Varga nevű lakos őse az egész Balaton-parti reformáció történetét leírta.

Aug. 30^{án} Pestről Füredre
Füredi falu a Tiszteletes Úrnál

a paplak udvarában a kőfalban

aján

vörös homokkő írás nyoma nélkül

hajdan torony,¹⁰⁵ tán a,a) támfalak

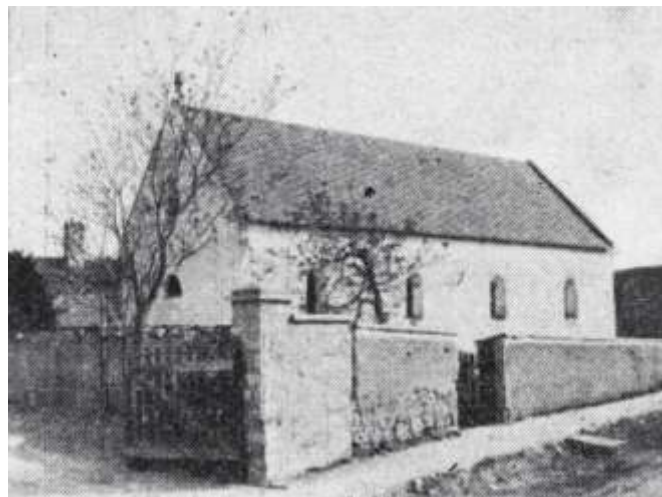
1566-ban épült a régi ref. oratórium, a jelenlegi Synagoga 1666-ban¹⁰⁶ Varga egész balaton vidéki reformatiót¹⁰⁷ leírta Jobb öregatyja. Kékhegyi rom,¹⁰⁸ temetői rom Füreden¹⁰⁹ Expositura benedictorum Xcigerorum(?) aedificium? Suske család szállotta meg B. füredet Árpád idejében, Siske falu temploma lenne egyik rom¹¹⁰

Részlet Rómer Flóris jegyzeteiből

Említi a kékhegyi romot (Kék falu temploma), a temetői romot, amely Siske falu temploma lehetett (Siskei templomrom). Feljegyzése szerint a Siske család Árpád idejében került Füredre, leírja a Száka-dűlő és hegy nevét is. Jegyzeteiben rögzíti azt is, milyen művészi ábrázolások készültek Füredről és a Balatonról. Aráccsal kapcsolatban számba veszi a református templom harangjait: a nagyobbik 1787-ben készült, a kisebbiket Baracs-

kai Szüts László csináltatta 1794-ben, megnevezi a harangöntőket is. Érdemesnek tartotta feljegyezni, hogy az egyháznál őriznek egy ezüst poharat, és leírja a Véghelyi család címerét.

A kötetben nem találjuk Rómer azon feljegyzéseit, amelyekre a későbbi tanulmányok, mint 1861-es adatokra hivatkoznak. Rainer Pál szerint a kéki templom romjával kapcsolatban Rómer „1861 őszén feljegyezte, hogy Füredről északkeleti irányba, a pincék mellett vezető utat „Egyház útjának” nevezték a helybeliek. Felvázolta a dombocskán állt templom alaprajzát, s megjegyezte, hogy az ívelt szentélyzáródású lehetett, de ezt „csak sejtíteni szabad a kőhalmaz miatt.”¹² Nem közli a kötet Rómernek azt a leírását és rajzát sem, amelyet a siskei temetőben álló templomromról készített. A rajzot csak abban a tanulmányban láthatjuk, amelyet Valter Ilona többedmagával a feltárásról publikált 1972-ben.¹³ Valter szerint Rómer vázlatos alaprajzot készített a látottakról, ezen a nyolcszög három oldalával záruló szentélyű templom déli oldalán egy melléképületet is jelöl. Lerajzolta a templom csúcsíves ablakait, és a szentély csúcsíves diadalívét, feltüntette a templom körüli kerítést is. Rómeről idézi: „átmenet táмок nélkül, vállkövek homokkő, többi terméskő téglá nélkül.”

A zsinagóga, az egykori ref. templom 1935-ben

Rómer Flóris a Történelmi Tár című folyóirat 1879-es és 1880-as számaiban, három közleményben jelentette meg a már említett Pisky-féle számadáskönyvet¹⁴, amelyet Pisky-kódex-ként is említene, és amelyben számos, füredi, kéki és arácsi vonatkozású nevet, adatot találunk. Ma már ez az anyag is könnyen hozzáférhető az interneten.

A kutatóknak és érdeklődőknek alapvető, értékes adatforrást, nagy segítséget jelentenek Rómer Flóris Füred múltjával foglalkozó írásai, feljegyzé-

sei, sokat köszönhetünk a nagyműveltségű tudós-
nak, ezért nem hiányozhat a kibővített füredi élet-
rajzi lexikonból sem.

A siskei templom romja 1935-ben

Jegyzetek:

1. Rómer Flóris: A Bakony, terményrajzi és régészeti vázlat. Győr, 1860. (Hasonmás kiad. 1990. Olvasható még az interneten: GoogleKönyvek)
2. Lichtneckert András: Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863 – 1892. Balatonfüred, 2008.
3. József Károly Lajos főherceg (1833 – 1905), felesége, Klotild főhercegné (1846 – 1927), és a főherceg testvére, Mária Henrietta Anna belga királyné (1836 – 1902). A főherceg Rómer tanítványa volt.
4. Bővebben: Uzsoki András: Kenesei Péter tihanyi kapitány és címeres ezüstkelyhe. = A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. 18. 1986. 365–397.
5. Fordítása: Jó az ital, az ő drága vére, erősít téged az életre.
6. Somody Dániel lelkész (1793 – 1875) a mai Bajcsy-Zsilinszky u. 30. sz. alatt lakott.
7. A Kerek templom Bresztyenszky Béla tihanyi apát időszaka alatt épült fel.
8. A szobor avatását csak 1860. június 11-én tartották.
9. A református iskola (ma Mogyoró utcai Óvoda) 1829-ben épült. A leletek ekkor kerülhettek elő, és az épület mögött 1959 – 57-ben feltárt és visszatemetett, feltételezett római fürdőből származhattak. Lásd: K. Palágyi
10. Rómer Flóris Jegyzőkönyvei. Somogy, Veszprém és Zala megye. (1861) Sajtó alá rend.: Valter Ilona, Welladics Márta. Bp., 1999. OMH /Forráskiadványok/
11. A templom korábban épült, csak 1566-ban lett a reformátusoké. (Bajcsy-Zsilinszky u. 32.)
12. Rainer Pál: Középkor. = Balatonfüred és Balatonarács története. Szerk. Lichtneckert András. Veszprém, 1999. 160.
13. Valter Ilona, Koppány Tibor, Gedeon Tihamér, Nemcsics Antal, Lengyel Imre, Zimmer Károly: A Balatonfüred-temetői templomrom feltárása és helyreállítása. = A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. 11. (1972) 149–194. Rómer jegyzőkönyv 3. 75.
14. Dr. Rómer F. Ferencz: Tihanyi vár regestuma 1585 – 1590-ig. I–II. = Történelmi Tár. 1879. 124–142., 565–582. III. = Történelmi Tár. 1880. 398–408.

A Bakony címlapja

BAÁN BEÁTA

A BALATON-FÜREDI POLGÁRI DALEGYLET MAGTÁRA AZ EGYLET JEGYZŐKÖNYVEI TÜKRÉBEN¹

Korábban már feldolgoztam a Balaton-füredi Polgári Dalegylet – ismertebb nevén: a református dalárda – első 30 évének jegyzőkönyveit. Említettem, hogy a dalárda tagjai az egyleti formát kihasználva próbáltak egymás gazdasági, anyagi gondjain segíteni, mintegy baráti körként működve a dalolás mellett a megélhetés és a pénzszerzés forrásait kutatták. Az **1883. május 27-én** megalakult egylet a dalestélyei, táncmulatságai bevételeiből tartották fenn a kórust, majd pedig, amikor a pénztáruk jelentősebb bevételhez jutott a pillanatnyilag nem szükséges összegeket kamatra helyezték ki az éppen pénz szűkében lévő dalos-társaikhoz. A készpénz kihelyezése azonban nemhogy hasznot nem hajtott, hanem egyenesen ráfizetéses volt. Akik felvették a kölcsönt olyan rosszul álltak, hogy a kamatokat sem tudták fizetni időre. Így előfordult, hogy az egylet a saját fenntartására vett föl kölcsönt, miközben annak többszöröse kintlévőségként valamelyik tagtársuknál feküdt. Egymás anyagi gondjait megértették, és ha a tartozó rendszeresen eljár a próbákra és a szereplésekre, mindig haladékot kapott a visszafizetésre. Volt, aki évekig tartozott az egyletnek. Látva, hogy mennyire nehéz előteremteni a pénzt, adott esetben éppen azért nehéz, mert a tartozónál ugyan rendelkezésre áll a gabona, de azt eladni nem tudja, kitalálták a „*kölcsön-magtárat*”, de nevezték „*takarék-magtárnak*” is.

A dalegylet a jegyzőkönyvben meg nem nevezett tagja az **1890. őszi** gyűlésen indítványozza, hogy az „*egylet vagyonán állíttassék egy kölcsön magtár*”². A magtárat Bertók József udvarában fogják felállítani. A felépítmény az egylet tulajdona, a helyért bérleti díjat fognak fizetni Bertókéknak. Megbízák Kondor Jánost³, hogy a legközelebbi ülésre készítse egy alapszabályt, hogyan is működjön a magtár. Ha az alapszabályt elfogadják – írja a jegyzőkönyv – akkor 50-60 példányban kinyomtatják, s aki igénybe veszi a magtárat, az kap az alapszabályból egy példányt. Az induló gabonát, vagy, ahogy a jegyzőkönyv fogalmaz: eleséget az egylet költségén Róka Lajos és Somogyi Dénes vásárolják meg. A magtár szabályszerű működésének ellenőrzésével Bertók Józsefet bízzák meg. A decemberi jegyzőkönyv rögzíti: megkezdődött a gabona vásárlása. Közben Tolnay János jelzi, hogy a dalegylettől föl-vett hitelét terményben ki tudná egyenlíteni, így ez is bekerül majd a magtárba.

1891 elején, pár hónapos működés után kiderül, Bertók József nem győzi a magtári teendőket egyedül, így az egylet felkéri Varga Gábort, hogy mint a takarékmagtár ellenőrzője, segítsen a munkában. Nagy szükség van most mindenféle gazdasági ötletre, hiszen a filoxéra után még nem tudott senki talpra állni. „*Ránk háramlott szegénység*”-ről szólnak a feljegyzések, sokan a tagdíjat sem tudják fizetni. Egyre fontosabb a magtár ügye. Mivel a zenei életükben is törés keletkezett – meghalt eddigi karnagyuk Nagy Áron, s az új karnagyot, Szabó Károlyt még csak most kérik fel – saját boldogulásuk érdekében minden energiájával azon van a tagság, hogy a magtár ötlete beváljon. Az év második felére azonban veszélybe kerül a magtár. Az akkori magtárfelelősök (Varga Gábor, Róka Lajos) jelentik a közgyűlésnek, hogy a magtár bérletet Bertók József, de főleg Bertók Gáborné felmondja. Első ötletként Őri Ferencet keresik meg, hogy a boltja kamráját bérbe adná-e a dalárdának. Őri azonban nem adja ki a kamrát, így a dalos-társ Varga Gábor ajánlja fel a sajátját, ha a dalárda 3 évre 12 Ft-ért veszi ki. A bérleti díjat viszont most kéri, mert költségei lesznek az átalakítással. A közgyűlés Varga javaslatát elfogadja, megkezdődik az átalakítás. Ősszel már a gabona ebbe a magtárba kerül.

Nem lehet egyszerű munka a magtárosi teendők elvégzése. A jegyzőkönyvekből úgy tűnik, senki sem vállalja szívesen, s amint lehetőség kínálkozik rá, boldogan mond le a feladatról. Varga Gábor és Róka Lajos az **1892. január 10-i** közgyűlésen kérik a felmentésüket. A tagság hiába kéri őket, hajthatatlanok. A két új magtáros Horváth Pál és Tolnai⁴ István lesz.

No de mi is ez a magtár-ügy, s miért jó ez az egyletnek? Bár magtári szabályzat nem maradt fenn, a jegyzőkönyvekből ki lehet hámozni a célt és a működés lényegét. A cél egyértelmű: a dalárda tagjai annyira pénzsűkében vannak, hogy gondot okoz a tavaszi vetőmag beszerzése. Az első adag magot a dalárda a saját költségén vásárolja meg. Ezt tavasszal kölcsön lehet venni a magtárból, ősszel pedig a betakarításkor vissza kell adni kamatostól. A kamat terményben értendő. Eleinte 20%-ban állapodnak meg, azaz minden 1 q gabona után 20 kg a kamat. Ez a megoldás sokat segít a gazdákon, de az egyletnek is jó, mert a többlet gabonáját az egylet el tudja

adni. Persze az eladás nem mindig sikerül úgy, ahogy szeretnék, de mégis: afféle „bankként” tudják hasznosítani a magtárat. Ebben az évben módosítják a magtári szabályzatot, mert az egy éves használat után annak „hiányai észleltetvén, kellően s az élet viszonyokra alkalmaztatása” szükséges. Döntenek arról, hogy külön magtári gyűléseket fognak tartani, s ezek határozatait a magtári jegyzőkönyvekben fogják rögzíteni. Ennek ellenére a dalegylet jegyzőkönyveiben elég sűrűn előfordul a magtár kérdése.

Az **1893.** január 28-i közgyűlésen új magtár kezelőket választanak Kenyeres Imre és Vörös Lajos személyében, de ők sem bírják sokáig, decemberben lemondanak. A közgyűlésen felvetődik, hogy azért nehéz a magtár kezelők helyzete, mert minden évben új emberek kerülnek erre a feladatra, így újra kell kezdeni a beletanulást, önmaguktól, mert nincs segítség. Kitalálják a megoldást, amely későbbiek során beválik, s ezt a gyakorlatot követik: egy magtár felelős 2 évig marad funkcióban úgy, hogy egyet-egyet választanak minden évben. Aki a második évét kezdi, az betanítja az újat, aki pedig már két éve végzi ezt a munkát, lemondhat. Így lesz egy „öreg vagy törzs magtáros”, meg egy „új magtáros”. Sikeresen rábeszéli Vörös Lajost, hogy vállalja még egy évig, azaz **1894-re** is a feladatot, s újnak Bertók Gábor kerül mellé, akit ebben az évben be tud tanítani.

1895 januárjától Bertók Gábor „öreg” magtáros lesz, s az új Szabó Gábor. Ugyan megpróbálják rábeszélni Vörös Lajost még egy évre, de nem hagyja magát meggyőzni. Sajnos a magtár felé is vannak tartozások. Többen a kamatot sem hozzák be, nem hogy a kikölcsönzött vetőmagot. A közgyűlés pert emleget, mert a kintlévőségek miatt nem tud az elképzeléseik szerint működni a magtár, s így semmi hasznát nem hoz az egyletnek. Már javában tavasz van, osztani kellene kölcsönbe a gabonát, s az előző év őszén esedékes visszaszállítások, tartozások sem kerültek rendezésre. Általában március elején kezdik meg a kiosztást és szeptember közepétől kell beszállítani a tartozásokat. Ez utóbbi időpontot csak kevesen tartják be, gyakran még karácsony táján is intézkedniük kell a magtár felelősöknek. Egyre többször kerül szóba, hogy bírói úton, akár végrehajtással is, de véget kell vetni a fegyelmezetlenségből adódó tartozásoknak. Közben meg költeni is kellene a magtárra, most éppen új zárat kell vásárolni, mert a mostani túl gyenge.

1896 decemberében felvetődik, hogy azért nem hozzák vissza a kölcsön gabonát, mert sok a 20 %-os kamat. Róka Lajos indítványozza, hogy a kamat-

lábát 20 %-ról 15-re szállítsák le. Ez azt jelentené, hogy minden 1 q kölcsön gabona után 15 kg-mal többet kell beszállítani. Végül abban állapodnak meg, hogy aki 3 q-t, vagy annál kevesebbet használ fel, annak mázsánként 15 kg-mal többet kell beadnia, de aki ennél többet vesz ki, annak maradjon a 20 %.

Április végére mindenki elvitte a magtárból az igényelt mennyiséget: „*a kiadott gabonamennyiség jóváhagyatott, mivel constatáltatott, hogy ennyi eleséget jelen körülmények között nem lehet gyümölcsöztetni, elhatározatott, hogy erre a célra csak 100 q hagyandó meg, az azon felüli mennyiség adassék el, magtáros megbízatik, kísérje figyelemmel, hogy melyik időben értékesíthető a gabona a legjobban, kedvező alkalommal tegyen jelentést, hogy egy újabban összehívott gyűlés az eleség azonnali eladását elhatározza.*”

Annál is inkább el szeretnék adni, mert készülnek Budapestre megnézni az ezredéves kiállítást, s az egylet fizetné a tagok költségeit, de nincs meg a szükséges készpénz. A magtárból 40 q árpát bocsájtanak eladásra 6 forintért. Éppen ezért minden tartozást be kell szolgáltatni, „*mindenkinél csak 2 métermázsa árpa maradhat a jövő évre gyümölcsöztetés végett.*” Azonban a gabonát a kirándulás időpontjáig nem sikerül eladniuk, s a „*kikölcsönzött gabonák is csak rendetlenül folynak be.*”

Az **1897-ben** esedékes választás eredményeként a magtár felelősök id. Somogyi Imre és Varga Dénes lesznek. Beterjesztik a közgyűlésnek a kölcsön gabonát igénylők listáját, a tagság pedig vita nélkül jóváhagyja. Azonban ősszel megint csak nem folyik vissza a várt mennyiség, s akik tartoznak természetesen nincsenek ott a közgyűlésen sem, ezért a vezetőség a küldöncfiúval kiküldött levélben írásban szólítja fel a tartozókat. Mivel pénz szűkében van az egylet, 8 q gabonát áruba bocsájtanak, de kikötik a magtárosoknak, hogy 8 Forint alatt el ne adják.

Hiába az írás, a határidő és az újabb és újabb haladék, az **1898** januári közgyűlés megállapítja, hogy az ősszel esedékes gabonát most, a télen sem hozták be. Sebestyén Gábor és Kenyeres Pál haladékat kér – és persze kap is – Tolnai Lajos pedig reklamál, hogy valami tévedés lehet a feljegyzésekben. Végül neki lesz majd igaza. A szokásos magtár felelős váltásnál az öreg magtáros – Varga Dénes – helyett ifj. Somogyi Imrét választják meg.

Somogyi Imre szerint alacsonyabb kamat esetében nagyobb lenne a visszafizetési hajlandóság, javasolja, hogy „*a gabona kamatját szállítsák le métermázsnként 10 kilóra.*” Eben az évben már nem akarnak változtatni, azonban a következő évre, ha

csak 3 q-ig kölcsönöz egy-egy személy, akkor 10 % lesz a kamat, 3 q felett marad a 20 %. A készleten lévő összes gabonát ki kell osztaniuk, ez 18 q és 54 kg. Kivételesen a jegyzőkönyvvezető leírja, ki mennyit kap. A feljegyzés szerint:

„Bertók Gábor ifj. 1 q, Varga Dénes 1 q, id. Kenyeres Imre 1 q, ifj. Kenyeres Imre 1 q + 50 kg, Bertók József gazda⁵ 1 q, Csapó József 2 q, Gyenis Pál ifj. 2 q, Csete Sándor 1 q, Kenyeres Béni 1 q, Bertók Imre 2 q, Vörös Dániel 2 q, Varga Imre 3 q.”

Aratás után már visszavárja az egylet a kölcsön gabonát, s szinte nincs olyan választmányi gyűlés, amely ne arról szólna, hogy nagyon sokan késnek a visszafizetéssel. Közben az egyletnek költenie is kell a magtárra, most éppen deszkákat vásárolnak, meg kell erősíteni az építményt, mert *„az egyik oldal ki van téve az egerek pusztításának”*.

1899-ben idős Somogyi Imre helyett Bocsor István lesz a magtár felelős, így az ifjabb Somogyi Imre válik „öreg-magtárossá”. Újabb gond a magtárral: túl közel van hozzá a trágyadomb. Horváth Pál kéri Varga Gábort, hogy helyezze át a dombot, mert az *„a gabonára káros hatással van. Varga Gábor úr ezt tudomásul veszi és ígéri, hogy az erre vonatkozó intézkedéseket rövid idő alatt meg fogja tenni.”*

A jegyző ismét rögzíti a jegyzőkönyvben kölcsönvevők listáját: Kenyeres Benő 1 mázsa és 50 kg, Tóth Lajos 2 mázsa, Kis Imre 1 mázsa, ifjabb Gyenis Pál 3 mázsa, Vörös Dániel 2 mázsa, Varga Lajos 1 mázsa, Varga Gábor 2 mázsa, Sebestyén Gábor 2 mázsa, Bocsor István 1 mázsa, Ifjabb Kenyeres Imre 2 mázsa, Bocsor Sándor 1 mázsa, idős Somogyi Imre 1 mázsa, Tolnai István 1 mázsa, Kenyeres Pál 2 mázsa, idős Kenyeres Imre 1 mázsa, Somogyi Imre ifj. 1 mázsa, Kenyeres Gábor 1 mázsa, ifj. Bertók Gábor 2,5 mázsa, ifj. Kenyeres Imre 1 mázsa, Bocsor István 35 kg.⁶

Úgy rendelkeznek, hogy amint kiürül a magtár, kezdődjék el a javítása, de nagyobb felújításra már nem lesz szükség, mivel Varga Gábor mellbetegsége miatt működő dalegyleti tagságáról lemond, pártoló tag lesz, majd pedig októberben bejelenti, hogy eladja a magtárát – ugyanis ez a magtár az ő tulajdona volt, csak bérelte tőle az egylet. Az új tulajdonos, Holczer Ignác saját céljaira akarja használni, nem adja bérbe az egyletnek. Sőt: kéri, hogy a következő év január végére ürítsék ki. Az egylet kénytelen tudomásul venni, mert Vargával a szerződés úgy szólt, hogy a bérlet fordulónapja mindig október 15., tehát időben szólt. A két magtáros – Somogyi Imre és Bocsor István – feladata lesz megtalálni a megoldást. Legjobb volna – írja a jegyzőkönyv –

ha 4 forint bérletfizetés ellenében jövő februárig maradhatna minden a régiben.

1900-tól az új magtáros Csapó József lesz, ifj. Somogyi Imre helyett. A magtár sorsa bizonytalan. Gyenis Pál felajánl a saját lakásánál egy bolt szobát évi 30 korona bérleti díjért, április 24-ig lepadoztatja és akkor 10 évre kivehetné az egylet. Ezen túl 2 lakattal fogják lezárni a magtárat és 1-1 kulcs lesz a 2 magtárosnál. Kiadják a kölcsöngabonákat, mindenkinek jut, aki igényelt: Bertók József esztergályos, Kenyeres Gábor, Somogyi Imre idős, Szabó Gábor, Tóth Lajos, Somogyi Imre ifj., Kenyeres Pál, Rák Imre, Bocsor Sándor, Bocsor István, id. Bertók József, Kenyeres Imre ifj., Tolnai István, Kis Imre, Gyenis Pál ifj., Bertók Gábor gazda, Vörös Dániel, Csapó József. Ők mindnyájan dalárda tagok, egyébként nem is juthatnának ehhez a kölcsönhöz. Ha valaki kilép közben az énekkarból a nála lévő gabonát szigorúan behajtják. Néhány év múlva azonban már nem ragaszkodnak ahhoz, hogy az igénylő egyleti tag legyen, külsősöknek is adnak, igaz nekik magasabb a kamat.

A magtárba kellene egy kis asztal, ezt Tolnai János tagtárstól csekély összegért meg lehetne venni – írja a jegyzőkönyv. Valószínű, hogy a magtárt illetően Gyenis ajánlatát fogadták el, mert szeptembertől már az új magtárat használják, s oda kéri az asztalt. A szabályos bérleti szerződést a karvezető készítette el, felolvasta, megszavaztatta, s csak ezt követően kötötték meg. Mostantól az *„árpa kölcsönvételek jegyzékének hiteles voltáért a közgyűlés elrendeli, hogy a kölcsönzők a kölcsön elismerése végett neveiket írják alá.”*

Mivel még decemberben se jutott vissza a kölcsön gabona a magtárba, úgy dönt a közgyűlés, hogy ezen túl pénzben is meg lehet váltani a tartozást. Most 6 forintban szabták meg az árat.

1901-től Bocsor István utóda Csete Sándor lesz. Határozattá emelik az előző évi ígéretet, hogy a gabona kamatot 10 %-ra mérséklék. Ahogy romlik a gazdasági helyzet, úgy mérséklődik a kamat is, tíz év múlva már csak 8 % lesz. Sőt, a nem egyleti tagok kamatait is „lehozzák” az egyleti tagok kamatainak szintjére. Összegyűjtik a kölcsönre vonatkozó igényeket, vásárolnak egy hordót a magtárhoz, s ősszel a szokásoknak megfelelően elkezdődhet a beszállítás.

1902-től Csete már öreg magtáros, az új Bocsor Sándor lesz. Egy kilépett tag tartozását bírói útra terelik, Gyenis Pál pedig jelzi, hogy pénzben váltaná meg a tartozását. Mivel másnál is szóba jöhet a pénzbeli megtérítés, a közgyűlés erre az évre mázsánként 12 koronát szab meg.

Az 1900-as évek elején valószínű, hogy a magtárosok rendben vezették a nyilvántartásaikat, mert az egyleti jegyzőkönyvben egyre kevesebb szó esik a hétköznapi gondokról. Közgyűlés elé akkor kerül a magtár ügye, ha magtárost kell választani, vagy ha a kintlévőséget be kell hajtani. Az éves számadásról viszont az egylet rendes közgyűlésén minden év januárjában részletesen beszámolnak.

1903-ban a magtáros választás után – Csete helyett Tóth Lajos lesz az új – rögzíti a jegyzőkönyv, hogy ki kapott kölcsön-árpát: Csete Sándor, Kenyeres Benő, Kenyeres Gábor, Kenyeres Imre idős, Somogyi Imre idős, Somogyi Imre ifj, Szabó Gábor, Tóth Lajos, Bocsor Sándor, Kenyeres Pál, Kók Imre, Vörös Lajos, Tolnai István, Kis Imre, Gyenis Pál, Vörös Dániel, Bertók Imre, Kók Károly, Cseh Zsigmond, Róka Sándor. A visszaszállítás szeptember 20-án kezdődik, de még december végén is sok a tartozás.

1904-ben Bocsor Sándor idősebb magtáros leköszön: Kók Imre lesz helyette. Már januárt írnak, és még mindig sokan tartoznak. Február elején ki tudják osztani az árpát, kevesebb az igény, mint a készlet, ezért be lehet nyújtani a pótigényléseket. A beszedéshez már úgy készülnek fel, hogy előre megszabja a közgyűlés az árpa árát, ebben az évben a tartozást 7 Forintjával lehet megváltani. Ennek ellenére decemberre sem a gabona, sem az ára nem érkezik be. Ismerve az elmúlt évek a mezőgazdaságra nézve igen kellemetlen időjárását, nyilván nem hanyagság miatt nem törlesztik a kölcsönt. Rossz a termés, viharok, fagyok pusztítják a szőlőt, a gyümölcsöt.

1905-ben a két magtáros Kók Imre és Bertók József, s mivel ez utóbbi néven két tag is van, a jegyzőkönyvben a neve után írják: az esztergályos. Majusra a magtár miatt rendkívüli közgyűlést kell összehívni, ugyanis 42 kg árpát megettek az egerek. Úgy hírlik, hogy a református egyház épít egy magtárat a templom és iskola udvarán. Elhatározzák, hogy megkeresik a gyülekezetet, hogy akkorát építsenek, hogy a dalárda tudjon bérelni belőle egy részt. Közben október első vasárnapjától elkezdik beszélni az árpa kölcsönt. Aki pénzben akarja megfizetni, megteheti. Idén 7 forint 50 krajcárt szabnak meg.

1906. január 145 mázsa gabona és 165 korona gyűlik össze a magtári tevékenységükből. mindez annak ellenére, hogy nem fizetnek a kölcsönvevők pontosan, sőt van olyan, aki már 3 éve tartozik, s kamatot sem fizet. Szokás szerint az év elején, az úgynevezett rendes közgyűlésen a régi, vagy „öreg” magtáros helyett újat választanak. Idén Kók Imre helyett Kók Károly lesz az új.

Közben folyik az egyezkedés a református egyházzal.⁷ Eleinte a dalegylet 200 koronával „szállna be” a magtár építésébe, de csak akkor, ha külön magtári szobát kapnak. Végül 400 koronában állapodnak meg, „mert a dalegyletnek építenek egy 4,75 m széles és 5 m hosszú szobát”. Azt kéri az egylet, hogy „a falánál 1 m magasan és az alján is cementkeverékkel legyen leöntve”. Megígérik, „ha az egylet feloszlana nem lesz az egyházzal szemben követelés, de ha később egy új dalárda alakulna, akkor a magtári szobát kérhetik”.

A felépülő magtárszobáért az egyház évi 30 korona bérleti díjat kér a dalegylettől – a közgyűlés megszavazza. A későbbi évek jegyzőkönyveiben azonban nem szerepel, hogy átköltözött volna a magtár, sőt, az építkezésről sem írnak. Tudott viszont, hogy vezetnek külön magtár-jegyzőkönyvet, tehát előfordulhat, hogy az egyházi magtárral kapcsolatos kérdéseket ott írták le. Ebben az évben a tartozások pénzben megváltásának árát nem q-ra, hanem kg-ra állapítják meg: „kilónként 14 fillérrel” fognak számolni.

Annak ellenére, hogy a magtár haszna az egyleté, a két pénztárt – magtár és dalárda – külön kezelik, s ha a magtártól a dalárda részére vesznek át pénzt, azt szigorúan jelzik a jegyzőkönyvben. **1907-ben** például 90 koronát vesz át a dalárda a magtári pénztárból, amelyet egyébként takarékpénztári könyvben őriznek, most éppen Kenyeres Imre. Ebben az évben az új magtáros ifj. Kenyeres Imre lesz Bertók József helyett. A kiosztást márciusban kezdik el. Van, aki kérte, hogy az előző évi tartozását hadd adja meg 3 részletben. Beleegyeznek. A beszolgáltatást szeptember 15-vel kezdik meg.

A 1908. január 5-i rendes közgyűlésen elhangzott beszámoló szerint a magtári bevételből 253 korona a takarékpénztárban van takarékkönyvben. Kók Károly öreg magtáros helyett Bertók Imrét bízzák meg. A februári kiosztás előtt 46 mázsa és 41 kiló árpa volt a magtárban, a kérelmezőknek 32 mázsa 10 kilót osztanak ki, a fennmaradóra be lehet nyújtani újabb igényt. A beszédést szeptember 20-án kezdik meg.

1909 januárjában a magtári számadás szerint 253 korona van a bankban, de még mindig sok az előző évről áthúzódó kintlévőség. „Tekintettel a múlt évi szűk termésre elhatározza a közgyűlés, hogy akinél kamat hátralék van, azok ezt pénzüi is megfizethetik még pedig 16 fillérjével kilóját”.

Kenyeres Imre leköszönő magtáros helyett Varga Imrét választják meg, „öregmagtáros” marad Bertók Imre. Varga ugyan ki akart már lépni az egyletből, mert az orvos eltiltotta az énekléstől, de elfogadja a

magtárosi megbízatást, s marad. Úgy határoznak a közgyűlésen, hogy „*akik a magtárba mindig pontosan visszafizetnek, azok a következő évi kiosztásnál előnyt élvezzenek*”. A rég óta tartozóknak írásos felhívást küldenek. A beszédések idén szeptember 12-én kezdődnek, s csak vasárnaponként reggel lehet szállítani. Az év végére a kintlévőség 140 q-ra rúg.

1910-ban úgy döntenek, hogy a beszállítás végső határideje március 10., a pénzbeli megváltás összege: 14 korona /mázsa. A takarékbetétkönyvet Kiss Imre, aki mostantól válik öreg magtárossá, örzi, az előző öreg magtáros Bertók Imre utóda Somogyi József lesz. Februárban megkezdik az árpa kiadását, a visszaszedés szeptember 18-án kezdődik, az idei megváltási ár 13 korona/mázsa lesz, s ezt december 15-ig kell befizetni. Ezeket a határidőket azonban nem tartják be. Az **1911 januári** rendes közgyűlés idején még mindig sok a tartozás. A leköszönő Kiss Imre helyett Róka Sándort választják meg, Somogyi József pedig előlép „öreggő”. Szokás szerint februárban kezdik el a kiadást, a beszédés majd szeptember 1-től indul, a megváltási ár 15 fillér kilónként. Decemberben rendkívüli közgyűlést kell összehívni, annyi a magtári tartozás.

1912-ben csak rögzítik: az árpát kiadták. Nem lehet sok árpa a magtárban, mert úgy döntenek, hogy mostantól ne lehessen megváltani a beszállítást pénzben. Ezt támasztja alá a takaréokban található szokatlanul magas összeg: **1913. év** elején 886 korona 40 fillér. A magtárban az év elején csak 25 q és 46 kg árpa volt, ebből 19 q 50 kg került kiosztásra. A megmaradt 6 q-át pedig el tudták adni 18 korona árban. A helyi szövetkezet 4 q-t, Gyenis Pál egyleti tag pedig 2 q-t vásárolt meg. Így a magtár most üres. A beszédések szeptember 4. vasárnapján

kezdődnek meg. Ezután a volt tagok is csak 8 % kamatot fizetnek, de csak akkor, ha egy éven belül rendezik a tartozásukat.

Mivel Róka Lajost időközben megválasztották az egylet jegyzőjének helyette Szabó Imre lesz a magtáros. Az egylet ügyel arra, hogy egy ember csak egy funkciót lásson el.

A jegyzőkönyv utolsó oldala drámai. Az 1913. áprilisi ítéletidő, amelynek szemléletes leírását idéztem a dalárda történetének 2. részében, nem valószínűsíti, hogy volt mivel megtölteni a magtárat. Így ír erről a jegyzőkönyv: „*a mai viharosteli idő mindenünket meg – s elfogyasztotta s tönkretette s mi a természet gyermekei most a legsúlyosabb megélhetés gondjaival küzdünk kedvünk és kedély világunk is szertefoszlott megsemmisült*”.

A korabeli sajtóforrások szerint a hóvihár és az azt követő fagy a szőlőskerteket és a tavaszi vetést pusztította el. Ismert, hogy az egylet tagjainak fő megélhetési forrása éppen a szőlő volt, az „*eleséget*” pedig tavasszal vetették. Az utolsó békeév – így szokták emlegetni 1913-at. Füreden nem az volt, itt a szegénység, ínség évévé tette a hóvihár. Mire összeszedhették volna lelkierejüket a gazdák, s kezdtek volna újra – immár hányadszor újra –, kitört az I. világháború. Nem szeretném, ha tragédiák sorát emlegetve kellene befejeznem az egylet történetének feldolgozását. Inkább talán azzal zárom, hogy az egylet tagjainak vezetéknévét milyen sokan viselik ma is a városban, milyen sokan vannak, akik dédapjukra, nagyapjukra találnak rá a sorok között, s ez azt bizonyítja, ha keservesen is, de volt újrakezdés, mert lám: az utódok⁸ itt élnek közöttünk, s bizony büszkéek lehetnek a daloló, dolgos őseikre.

Jegyzetek:

- 1 A Dal Egylet eredeti jegyzőkönyvei a balatonfüredi református gyülekezet tulajdonában vannak. Digitalizált változata a Helytörténeti Gyűjteményben kutatható. A jegyzőkönyvekből 2 füzet maradt fenn, amelyek az 1883-1913-ig terjedő időszakot ölelik fel.
- 2 A dőlt betűvel szedett szöveg szó szerinti idézete a jegyzőkönyvnek. Mivel a 2. füzetnyi, 30 évet felölelő jegyzőkönyvek nincsenek oldalszámozással ellátva, így én sem tudok oldalra hivatkozni. A dátumok alapján lehet visszakeresni az idézeteket.
- 3 Kondor János református tanító
- 4 A Tolnay nevet a jegyzőkönyv hol y-nal, hol i-vel írja.
- 5 Az egyletben betöltött „hivatala” volt a gazda.
- 6 1 mázsa árpa 1 kat. hold bevetésére volt elég, ha tavasszal vetették.
- 7 Valószínű, hogy nem magával az egyházzal, hanem a helyi gyülekezettel.
- 8 Két balatonfüredi család története jelent meg eddig a Füredi Históriaiban. A Varga család történetét Tóth Attila írta meg a Füredi História 2002. év. 1-2. számában. A Somogyi család történetét Somogyi Zsigmond dolgozta fel a Füredi História II. évf. 3. számában. Mindkét szám digitalizált változata elérhető itt: <http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredi-hist%C3%B3ria,14.html>
- Némethné Rácz Lília Balatonfüred nevezetes épületei című könyvében (Balatonfüred városért közalapítvány 40. Balatonfüred, 2008) nemcsak az épületekről, hanem a nevesebb családokról is találunk adatokat. Ugyancsak Némethné Rácz Lília a szerzője „A régi Balatonfüred. Multidéző képeskönyv”-nek (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 59. Balatonfüred, 2011.), amelyben számos fotó és családtörténeti utalás található a fenti írásban előforduló családokról.
- Többen szerepelnek a Balatonfüredi Életrajzi Lexikonban is. (Szerk. Baán Beáta. Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványa 61. Balatonfüred, 2011.) E kiadványokat, valamint a Füredi História régi számait a Városi Könyvtárban és a Városi Múzeumban olvashatják.

Z. KARKOVÁNY JUDIT

ÖTEN INDULTUNK

Nagyszüleim a Felvidéken éltek. Nagyanyám nevelőapja meggyeszte híres orvos volt, különösen szülésként becsülték, messziről is kocsit, hintót küldtek érte, ha valahol gyermek született. Nagyapám Boldogkőváralján gazdálkodott, apám is Boldogkőváralján született 1885-ben. Nagyanyám magyarul, németül és szlovákul beszélt, szlovák gyermekverseket, például az „*Ez elment vadászni...*” kezdetű mondókát máig is tudom én is szlovákul. Jiddisül is tudott egy keveset. 1944-ben 83 éves volt. Amikor előzvegyült és megöregedett, akkor költözött Balatonfüredre, tőlünk néhány házzal távolabb bérelt lakást. Anyám 1896-ban született Edeleányban. Papkeszin nőtt föl. Veszprémben tanult az Angolkisasszonyoknál. Az ő családjában nagyon sok pedagógus volt, a dédanyámat még Veres Pálné is tanította.

A 20-as évektől élt a családuk Balatonfüreden.

A füredi ortodox hitközség volt, mi pedig neológ zsidók voltunk, ezért eleve egy kissé kirekesztettek. Amikor apám a kikeresztelkedés mellett döntött, nagyanyám ezt ellenezte. Édesapám Kassán a premonstreiekhez járt gimnáziumba, tőle nem volt idegen a katolikus vallás. „*Valakinek el kell kezdeni az asszimilációt, édesanyám*” –, mondta nagymamának. De így végképp nem számítottak bennünket a füredi hitközséghez, ezért is van, hogy a temetőben a mártírok emléktáblájára csak a nagyanyám neve került föl.

Keresztanyámat Simán Erzsébetnek hívták. Zalaistvándon született, hét gyerekes göcseji parasztcsaládban. Korán árvaságra jutott, szolgálatba kellett állnia. Véletlenül találkozott össze anyámmal, akinek segítségre volt szüksége a háztartásban, mert apám mellett az irodai teendőket is ellátta. Erzsébet hozzánk szegődött, s családtag lett belőle, az 1944-45-ös évet leszámítva haláláig nálunk, illetve velem élt. Még az unokáimat is nevelgette.

Én 1921-ben születtem, az öcsém 1925-ben. Mindketten Mezőtúron végeztük el a gimnáziumot, ott érettségiztünk. Apám választotta Mezőtúrt, nem akarta, hogy Pesten, rokonoknál lakjunk, hanem internátusba küldött. Nagyon szerettem Mezőtúrt. Egy tavasszal óriási élmény volt számomra: ment a vonat át a szolnoki vasúti hídon, s éppen árvíz volt, a Zagyva és a Tisza kiöntött vize úgy vette körül a töltést, mint a tenger. Este volt, telihold. Az érettségi után polgári iskolai tanári oklevelet szereztem, öcsém Egerben a jogra iratkozott be. Egy félévet

elvégeztem, azután behívták munkaszolgálatra. Én orvos szerettem volna lenni, de erre a numerus clausus után gondolni sem lehetett. A tanárképzőbe fölvettek: matematika-fizika szakra nem tolongtak a lányok még akkoriban. 1943-ban kaptam meg a diplomámat, a tanári kinevezésért már be sem adtam a kérelmet. A Rókus Kórházban dr. Karczag László főorvos magánalkalmazottja lettem. Orvosi statisztikákat vizsgált, nekem is statisztikai adatokat kellett gyűjtenem. Kaptam a kórházban egy szobát, ahol dolgozhattam. A főorvos azt az utasítást adta, hogy ha váratlanul bejön valaki, fordítsam lefelé a papírokat, ne lássák, min dolgozom. A Bakáts téren laktam, 1944. március 19-én a Bakáts téri lakásom ablakából néztem, ahogyan vonultak a német katonák, s egy perc alatt kiürült a tér. Dr. Karczag hazaküldött. „*Menjen haza! Olyan idők jönnek, nem tudom, mikor találkozunk újra.*” Küldött egy ládára való szakkönyvet: olvasgassam őket, ha valóban orvos akarok lenni.

A deportálás előtt a rossz hírek és a rossz tapasztalatok „lépcsőzetesen” jöttek. Egy németül kérdezősködő osztrák házaspárt apám útbaigazított az utcán, ők azután egyszer-kétszer meglátogattak bennünket. Ausztriából menekültek, a szívstanatóriumban laktak valameddig. Meséltek az ausztriai eseményekről, sok mindenről, ami velük történt. Apám hitte is, nem is: „*biztosan csak kitalálták*” – mondta.

Apám frontharcos volt az első világháborúban, több kitüntetése is volt. Egyszer ajánlott levél jött az illetékes kiegészítő parancsnokságról – talán Szombathelyről? –, fölszólították, hogy küldje be hozzájuk a háborús kitüntetéseit ellenőrzésre. Apám elküldött mindent, majd kisvártatva levelet kapott: „*A kitüntetéseket átvizsgáltam, megállapítottam, hogy nem eredetiek.*” Így még a dokumentumokat is kicstalták a kezéből.

Tapolcán a gettó azt jelentette, hogy más tapolcai zsidókhoz telepítettek be bennünket. Ott még „szolid állapotok” voltak: az asszonyok egymás között beosztották például, hogy ki mikor főz a konyhán. A háziak nem ellenszenveztek velünk, még vásároltak is nekünk, ha kértük, mert persze a csillagosoknak kimenni már csak meghatározott órában lehetett. Tapolcán én még dolgoztam is: Diszelbe mentünk néhányan lányok földmunkára. Egy Zsarubai nevű borkereskedő szőlejében „csirkéztünk”: a pusztá kezünkkel kellett a szőlőtőkét a földből kikaparni. Valóban úgy kapartunk, mint a csirkék, csak azt a

tőkét csirkéztük, amit szaporítani akartak, azért kellett pusztá kézzel, hogy a gyenge új hajtást le ne törjük. A csirkézés befejezése után Zsarubai pincéjében takarítottunk. Akkor hordók álltak a pincéjében, mint egy ház.

Az öcsémet a tapolcai gettóban láttam utoljára. SAS behívóval vitték onnan munkaszolgálatra. Utolsó lapját egy Retteg nevű helységről írta, Zalaistvádra címezte, keresztanyámhoz. Akkor indították őket Ausztriába, előzetesen különböző erdélyi táborokban dolgoztak.

Zalaegerszegen szabályos gyűjtőtáborba kerülünk, szögesdrót vette körül, csendörök őrizték. A csendörökkel nem volt szabad beszélni, de volt közöttük egy rendes, aki a drótkerítés másik oldaláról beszédbe elegyedett velem, még azt is vállalta, hogy elvisz egy levelet Zalaistvádra, keresztanyámhoz. Simán Erzsébet keresztmama megkérdezte tőle: „Jaj, hát nem tudná megmenteni?” „Azt nem – mondta a csendőr –, még ezért a levélért is nagy büntetés járna.” Zalaegerszegen a téglagyárban mindenkit megmotoztak, ékszer, aranyat kerestek. A motozó helyiségeket magunk raktuk össze, nem voltak bevakolva sem, amíg a téglát raktuk, mind lejött a bőr a kezünkről. Külön motozó-fülkék voltak a nők számára: testi motozás volt, szájúreget, testüreget vizsgáltak. Füreden már korábban le kellett adnunk minden értéktárgyat, de az én nyakamban ott maradt egy vékonyka aranylánc kereszttel, amit a keresztelőmre kaptam. Amikor a nő, aki motozott, meglátta, nem vette el, hanem azt mondta: „Magának nem kell deréktól lefelé levetközni!” Nem tudom, hová lett ez a lánc később.

Zalaegerszegről július 5-én indítottak el bennünket Auschwitzba. Ez a nap anyám 48. születésnapja volt. A bevagonírozáskor ki kellett dobni az utolsó párnánkat is, nem fért be a vagonba, ez volt a „születésnap ajándék”. Nagymamától ekkor szakadtunk el: az öregeket és betegeket az első vagonba parancsolták, mondván, hogy „ott jobb helyük lesz”. Amikor a szerelvényünk a kassai állomáson vesztegelt, hírt hallottunk a partraszállásról. Elfelejtették kikapcsolni az állomás megafonját, vagy nem elég gyorsan kapcsolták ki. Csak szófoszlányokat kaptunk el, de mindenkiben fölcsillant a remény, azt hittük, fordít valamit a sorsunkon.

Július 8-án érkezünk Auschwitzba, éjjel, sötétben. Lestük az első kocsit, hogy nagymamának szóljunk: „Itt vagyunk”, de az első kocsiból nem szállt ki senki, minden mozdulatlan volt. Az öregek és betegek feltehetően már útközben meghaltak. Csíkos rabruhások, munkára kényszerített foglyok

kezdtek szortírozni a vagonokban maradt holmikat. Apám jól beszélt németül, megkérdezte egyiküket, hol vagyunk. „*Óschwitz in Pólen*”, mondta, így, hosszú ó-val, galíciai dialektusban. Kezdtek külön terelni a férfiakat és a nőket. Apámnak még sikerült visszafurakodni egy pillanatra: „*Anyu, vigyázzanak, el ne veszítsék egymást*” – mondta. A rámpánál erős világosság volt, maga Mengele válogatott közülünk. (Akkor persze ezt még nem tudtam, de később fölismertem a fényképeken.) Édesanyám nagyon korán öszült, őt a velem ellenkező oldalra intette. Mentem volna anyám után, de Mengele észrevette, hogy elhagytam a helyemet, nem szólt, csak erőlyesen intett a kezével, s akkor már nem volt bátorságom újra próbálkozni.

A zalaegerszegi deportáltak után – utánunk – már csak egy magyar csoport jött, Újpestről. A Magyarországról érkezettek közül azokat, akiket munkára válogattak ki, a B-jelzésű barakkokba vitték. Egy barakkban 1000–1200 ember volt, fölhúzott térdekkel feküdtünk, hogy a második sor is elférjen mellettünk. Másnap kezdték a tetoválást. Úgy éreztem, meghalok, ha hozzám érnek a tüvel – s végül a tolongásban sikerült elkerülnöm a tetoválást. Akkor kaptunk csíkos rabruhát: a ruha hátán vörös festéssel keresztet – vagy inkább X-et – húztak, ha túl sűrű volt a festék, nemcsak az anyagot, a bőrt is lemarata. A tennivalókat a kápók irányították: szlovák és lengyel rabnők, aki már négy-öt éve táborlakók voltak. Sok mindenben mentek keresztül mire ide kerültek, ezért közben őket is „válogatták”: át kellett ugrani nekik egy árkot, ha nem tudták átugrani, ott álltak az SS-ek a géppuskával, belelőtték őket a gödörbe, s a végén még utánuk eresztettek egy sorozatot, ha netán élne még valamelyikük.

A fürediek közül a tetováláskor még láttam Singer Mancit, Boriska ekkor még nem volt velünk, őt Pestről deportálták, a Nyugati pályaudvaron fogták el. Mattersdorfer néni ekkor halt meg: szó szerint halálba sírta magát. „*Nem fogom többé a Zsuzsikámat látni*” –, mondta, és nem csinált semmit, egyszerűen föladta, két nap múlva meghalt. Volt Auschwitzban kórház-szoba is, a Revier, egy külön barakkban. Bekerültem, nem tudom pontosan hogyan, elvesztettem az eszméletemet, és a többiek bevittek. Háromemeletes priccseken kettésével feküdtek az emberek. Napokig feküdtem ott, s nagyon haragudtam a szomszédomra, nem értettem, miért nyomja időnként erőszakosan föl a fejemet. Az életemet mentette meg ezzel: reggelente bejöttek a németek, „*Köpfe auf!*”, kiáltották, és aki nem tudta fölemelni a fejét, vitték a gázba, ha még

élt is. Úgy dobálták az embereket a teherautóra, mint a farönköket, nem válogattak.

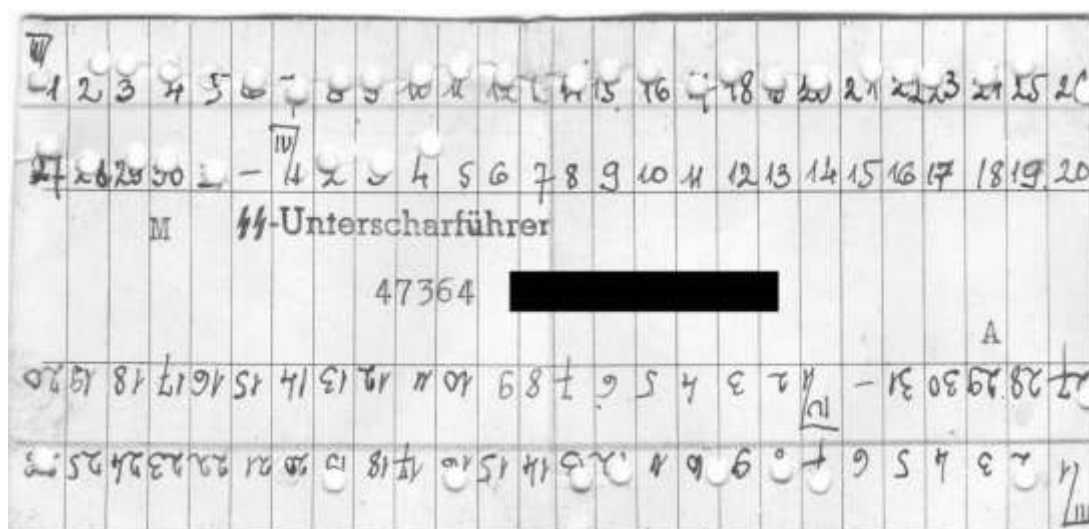
Körülbelül öt hét múlva újabb válogatás volt, ez nappal történt, anyaszült meztelenül vizsgáltak meg bennünket, bírjuk-e majd a munkát. Egy nő, aki a nagyobbik lányával együtt volt, a nyitva felejtett – vagy szándékosan kitört? – ablakon behúzza a kisebbik, 13 éves lányát, így sikerült együtt maradniuk. Steiner Zsuzsi volt az idősebbik, Steiner Éva a fiatalabbik lány.

Ravensbrückbe vittek. Útközben Berlinben, a tempelhofi pályaudvaron nagy bombatámadás ért bennünket. Szőnyegbombázás volt, bőgték a szírnák, nappali világosság volt. Hallottuk, hogy kihúzzák mellőlünk a szerelvényeket a pályaudvarról, csak a mienket hagyták ott – hadd pusztuljon a férge. Ravensbrückben kérdezték először a nevünket. Sokan a lánynevüket mondták be, hogy a testvérükkel együtt maradhassanak. Ezért évtizedek múlva, a kárpótlások idején a kérdőíveken így állt: Neve? Anyja neve? A táborban használt neve? „Sind Sie sterilisiert?” – kérdezte tőlem a nő, aki a névsort készítette. Először csodálkoztam, hogy magáz, azután meg azt hittem, hogy valamilyen fertőző betegség miatt kérdezi. Pedig csak arról volt szó, hogy Ravensbrückben pontosan tudták, hogy az auschwitz-i táborban sterilizálták a nők egy részét. Ravensbrückben már új adatot nem vettek föl, csak elosztottak a munkatáborokba.

Ravensbrückben úgy kerültem ki a vagonból, hogy begyulladt a jobb kezem az ujjaimtól a könyökömig, a bal hónom alatt pedig tojás nagyságú daganat volt. Egyik kezemet sem tudtam a számig vinni, a társaim etettek. Coburgban egy lengyel orvosnő jött hozzánk, valamit tudott németül, tolmácsot keresett a magyar betegekhez. Szikár, öreg nő

volt, amikor belépett mindig azt kiáltotta: „Tyiha!” (Csönd legyen!) Kísérője egy Franciaországból deportált kis, alacsony ápolónő volt. A doktornő arra kért, tanítsam meg néhány magyar szóra. Mutattam neki a kezeimet. Meggyógyított: az egyetlen injekciós tűvel a karomból kivett vért a faromba spriccelte. Ez volt az ún. „kARBól farba” gyógy mód.

Ravensbrückből Neustadt bei Coburgba vittek. Körülbelül négyszázan lehettünk fiatal magyar nők; én mániákusan számoltam, próbáltam számolni mindig. A magyarokon kívül francia és lengyel foglyok, férfiak is voltak. Sőt, egy barakkban ukránok is, ún. kooperensek. Ezeket nagyon irigyeltük: együtt lehettek a családok, nagy darab bárisnyák, a gyerekek a szoknyájukba kapaszkodtak. A lengyelek örökösen veszekedtek egymással. A Siemens gyár kábeljavító üzemébe kerültünk, a harctéren megsérült kábeleket javítottuk. A férfitüvelyk vastagságú kábeleket négy ér futott, egy-egy tekercs körülbelül 60 kg-ot nyomott, ezeket kellett kettőnknek fölemelni a munkaasztal magasságába. A legtöbben „csupaszoltak”, néhányan forrasztottak. Egy-egy ilyen köteget négy-öt javítás után már nem küldtek vissza hozzánk, mentek a „dögtemetőbe”. A nagyon bátrak néha eggyel több javítást írtak be a kísérő papírra, hogy hamarabb kidobják a kábelt – ennyit lehetett „szabotálni”. Két műszakban dolgoztunk, 7-től 19 óráig és 19-től reggel hétig. Reggelente kaptunk 25 deka kenyeret meg egy szelet fölvágottat, délben répalevest. Az éjszakai műszakban dolgozók vacsorára kapták az ebédet. Mindenkinek volt saját tálja a leveshez, evés után elmoshattuk magunknak. Egy barakkban munka után zuhanyozni is lehetett. A ruha mellén a jelvény: nekünk a piros és sárga háromszögből összeállított hatágú csillag és benne az U betű.

A napi répalevesre jogosító "ebédjegy" a Neustadt bei Coburg-i munkatáborban

Gyakran volt légiriadó, ilyenkor a gyárépületből egy Aufseherin kíséretében kiküldtek bennünket egy fa-barakkba. Sokszor elaludtunk ott a fáradtság miatt, pedig a barakk fala a hátunk mögött remegett, mintha földrengés lett volna, nem is a bombától, hanem annyi repülő jött. Úgy emlékszem angol gépek jöttek. Volt közöttünk egy csehszlovák nő, Anni, akinek a férje még idejében kiszökött Csehszlovákiából, és Angliában pilóta lett a csehszlovák légióban. „*Itt van az Andrisom!*” „*Jön az Andrisom!*” – mondogatta Anni, ahányszor riadó kezdődött.

A Hitler elleni merényletről úgy szereztünk tudomást, hogy egyik nap a katonák karján gyászszalagot láttunk. Könyék és csukló között viselték, egy napig volt rajtuk. Németekkel is dolgoztunk együtt, persze nem volt szabad beszélni velük, de ők a tízóraijukat újságpapírba csomagolva hozták, azt úgy dobták el, hogy összeszedhessük és elolvashassuk.

1945 áprilisában a Siemens gyárban leállították a gépeket. Hét kilométer távolság volt még Thuringiában a két front (az amerikai és a szovjet csapatok) között. Megszökni nem engedtek bennünket, de elpusztítani sem mertek. Gyalogmenetben elindítottak, szürkülettől szürkületig jártunk körben a thuringiai erdőkben, az útjelző táblákról láttuk, hogy egyes helyeken már többször is voltunk. Éjszakára bezártak valami pajtába vagy csűrbe. A szénapadlásról lenéztem, látom, hogy az Oberscharführer és az Unterscharführer fejtik le az SS-jelzést, a rangjelzést a parolijukról. Örültem: „*Gyerekek, vége lesz a háborúnak!*” Az erdei utakon nyugalom volt, az országutakon viszont még motoros tábori csendőrök száguldoztak; ha néha két falu között az országúton tereltek bennünket, sorozat-kivégzéstől féltünk. Az élelmet úgy koldultuk magunknak, ahogy lehetett.

Én már Auschwitzban elhatároztam, hogy a huszonegyedik születésnapomon megszököm, ha megölnek is: a nagykorúságomat nem fogom fogóságban kezdeni.

Egyik reggel valaki elkezdett kiabálni: „*Eltűntek a németek! Elmentek éjjel a németek!*” Először azt hittük, megzavarodott, azután, ahogy múlt az idő, megbizonyosodott, hogy csakugyan elmentek. Sorunkra hagytak bennünket. Mit csináljunk? Kisebb csoportokban kerestük a megoldást. Néhányan úgy döntöttek, visszamegyünk abba a faluba, ahol előző nap jártunk, ott emberségesek voltak velünk. Visszamentünk: *nem vagyunk zsidók, magyar munkaeö vagyunk, nincs-e szükségük alkalmazottra?*

Én egy cseh vízimolnár házába kopogtam be; a vízimolnárt internálták korábban, a házban két menekült család lakott, essen és berlini kibombázottak. Mivel beszéltem németül, befogadtak a gyerekek mellé: fedél volt a fejem fölött és adtak enni. Néhány nap múlva betoppant a vízimolnár: „*Tűnjetek el innen!*” A nők kérlelték, hadd maradhassanak még, őket szervezeten fogják elszállítani. Valóban szervezeten mentek el: fősorakoztatva és mindenki a batyujával – úgy, ahogyan egy évvel korábban mi indultunk otthonról. Kárörömet nem éreztünk, de nem is sajnáltuk őket.

Egyik éjszaka arra riadtam föl, hogy a szomszéd ház tetején egy férfi járkál. Látom: fehér zászlót tűz ki a tetőre, ettől megnyugodtam. Reggel sehol nem látom a fehér zászlót. Az egyik nő megmagyarázta, hogy hajnalonta beszedik a zászlót, mert még visszajöhet a német katonaság, s akkor agyonlövik azt, aki a zászlót kitűzte. De már csak egyetlen német katona jött: civil ruháért könyörgött, a nők azonban nem adtak neki. Sok volt a rémhír: azt is mondták például, hogy az amerikai csapatok, ha közelednek, tűz alá veszik a szélső házakat, ha senki nem lö vissza, akkor bejönnek, ellenkező esetben viszont szétlövik az egész falut.

Hiába volt csupán hét kilométer a két front között, tíz napba telt, míg az amerikai csapatok megérkeztek. Bámulva néztük őket: mindnek fényes a bakancs a lábán, az egyenruhájuk olyan hibátlan, mintha akkor vételezték volna a raktárból. *Ezek háborúból jönnek?* – kérdeztük. Dobálták a csokit a gyerekeknek.

Csehszlovákia felé indultunk haza. Az amerikaiak nem javasolták, hogy átkerüljünk az oroszokhoz, de mi minél előbb haza akartunk jutni. Először a cseh hatóságnál jelentkeztünk, kértük a segítségüket. A csehek is gyűlölték a németeket, ha egy faluban németül szólalt meg valaki, vagy egy nő „németesen” (hátról igazítva előre) kötötte meg a kendőjét, meglökdösték, megverték. Közöttünk volt egy horvát lány, ezért mindig ő beszélt, ha valamit intézni kellett. A cseh polgárőrök elkísértek egyik falutól a másikig, vigyáztak ránk. Amikor az orosz zóna határához értünk, figyelmeztettek, hogy legyünk körültekintőek. Átadtak az oroszoknak. Azok egy tisztást jelöltek ki az erdőben, hogy ott éjszakázzunk. Szorosan egymás mellé ültünk, szélen az asszonyok, belül mi, lányok. Iszonyú éjszaka volt: ólálkodó alakok jöttek egyre közelebb, elkezdtek kihúzkodni alólunk a hátizsákot. Hol innen, hol onnan hallatszott az erdőből a kiabálás, sikoltozás.

Azután eljutottunk egy cseh városba, Trnavába, ott kaptunk papírt (igazolványt), az adatainkat a bemondásunk alapján töltötték ki. Ezzel a papírral már a patikában is kiszolgáltak, adtak például ingyen fájdalomcsillapítót. Estére egy iskolába húzódtunk be, az emeleten voltak üres priccsek. A földszinten amerikai katonák voltak elszállásolva. Reggel csodálkozva néztük a folyosó ablakából: a katonák sorakozó közben rágóztak, aki valamit a körletben felejtett, az egyszerűen kilépett a sorból, és visszament az épületben hagyott holmijáért. De úgy mondták, ők is tudtak másként viselkedni: a civil ruhás német férfiakat meztelen felsőtesttel fősorakoztatták, megparancsolták, hogy a kezüket kulcsolják össze a tarkójukon, és akinek meglátták az SS-tetoválást a hóna alatt, ott helyben főbelőtték. Ezt nem láttam, de így mondták.

Prágáig gyalog mentünk, onnan már vonattal. Napokig vártunk a prágai pályaudvaron, nem mertünk elmozdulni, ha egy-egy vonatról híre jött, hogy Magyarország felé indul, egy perc alatt még a vagonok tetején is emberek voltak. „*A vonat túl van terhelve, tessék leszállni!*” Dehogyan szálltunk le! Jöttek az orosz katonák, puskatussal verték le az embereket a tetőről. Prága körül is minden le volt bombázva, a Skoda-művek romjai is ott feketéllettek. Volt idő megszemlélni a pusztítást: a vonat csak döcögött, fél napokat álltunk. Egyszer egy folyó fölött, egy hídon mentünk át: a két sín pár alatt nem volt semmi, csak lent-lent a víz. Szörnyű érzés volt.

A Nyugati pályaudvarra érkeztünk meg. Ott is minden rom volt köröskörül, de volt vöröskeresztes fogadóbizottság, fehérneműt, ruhát, cipőt adtak. Adtak új bizonyítványt (igazoló iratot) is. Ezzel indultam tovább Füred felé. A vonat másnap indult a Keleti pályaudvarról, zsúfolásig telve volt már, és bementék, hogy csak Almádiig megy, Almádinál az aluljáró szét van bombázva. Egy katonaruhás férfi kinyúlt értem az ablakon és föl húzott, így kerültem be a kocsiba. Elmondta, hogy ő Keszthelyre szeretne eljutni, de nem tudja, hol fog közben éjszakázni. „*Ha megvan még a házunk, akkor nálunk*” – mondtam. Almádiba érkezve bementék, ki merre induljon – gyalog – tovább, attól függően,

hová akar eljutni. Nem emlékszem, hol szálltunk újra vonatra, de Füredre vonaton érkeztünk.

A házunkból érkezésemkor kijött egy nő, látszott rajta, hogy fél tőlem, hívta rögtön a férjét is. „*Horváth főbíró [főszolgabíró] vagyok*” – mondta a férfi. „*Ez a szüleim háza, itt akarok lakni*”. Közölték, hogy ezt a lakást nekik utalták ki. Végül is beengedtek, kényszeredetten, mint hívatlan vendéget – a verandára. Ennivalóval nem kínáltak. Néhány nap múlva jöttek az oroszok, egy GPU-s ezred, ők foglalták el Berlint, ezért nagyon megbecsülték őket. Az oroszok nem kérdezték Horváthékat, hanem három fő számára lefoglaltak egy-egy szobát: egy major (őrnagy) volt, egy csicskás és egy sofőr. Utóbbi kárpátaljai magyar, ő tolmácsolt, ha kellett. A csicskás nagydarab zsidó fiú volt, galíciai jiddisül tudott, vele is tudtam beszélgetni. Mikor megértette, honnan kerültem haza, szólt a majornak, hogy ő lemond a külön szobáról, s akkor már mehettem oda. Horváthék még jó fél évig ott laktak, pedig lett volna hová menniük: az asszony szüleinek Tapolcán volt háza. De a nő még meg is sértődött, hogy képelem én, hogy másutt keresek szállást nekik.

Egy évig a hajógyárban dolgoztam ezután, s közben tanítottam is: Dániel báróék két gimnazista gyereket készítettem föl vizsgára. Csak a latintanítást nem vállaltam, latinórára a gyerekek föl jártak a plébániára. Fizetésül Dániel báróéktól egy télikabátot kaptam. Úgy gondoltam, aki él, az Fűreden fogja keresni a másikat, de hát a családukból egyedül én kerültem haza. Apám Buchenwaldban halt meg, 1944. szeptember 28-án. Szántó Albert, aki hazatért, így mesélte: valaki bekopogott a barakkjukba, és megkérdezte, van-e ott balatonfüredi. Szántó jelentkezett, s akkor neki mondta az illető, hogy a füredi W. most halt meg. Öcsém halálát egy nagyvázszeres férfi tudta meg: 1945. május 5-én a Mauthausen melletti Hörsching altáborban megérte a fől szabadságot, de már nagybeteg. Két teherautón vitték a betegeket kórházba; az a teherautó, amelyiken ő is volt, útközben elromlott, elakadt, mire beértek a kórházba, öcsém végelgyengülésben meghalt.

„*Köszönöm, hogy leírtad a történetemet. Egyetlen kérésem, hogy a nevem sehol ne szerepeljen benne, nem akarom, hogy ennek alapján zsidózzák le egyszer az unokáimat.*”

Az írás a Magyarországon és Románia dél-nyugati részében havonta megjelenő Irodalmi Jelen című folyóirat 2014–15-ben „Lezáratlan holokauszt” címmel meghirdetett pályázatán második díjat nyert.

Szerkesztői megjegyzés: A közlemény megjelent még a szerző által összeállított „Hiányjel: Fejezetek a balatonfüredi zsidók történetéből” c. kötet (Balatonfüred, 2008.) 62–69. oldalán.

BALATONFÜREDI VITORLÁSTELEPEK IV.

RÁCZ JÁNOS

A MAGYAR VITORLÁS SZÖVETSÉG TELEPE

A mai közforgalmú kikötő mólójától nyugatra 700 m-re, a Zákonyi Ferenc utca 8. szám alatt területen a Magyar Vitorlás Szövetség telepe és kikötője, túlnyomóan bérhelyekkel (korábban Népstadion és Intézményei Balatonfüredi Vitorlástelep és Edzőtábor, majd Balaton Általános Olimpiai Központ). A bejáratot a Hajózási Szabályzat szerinti kitűzéssel látták el. Az északi partfalon készült a 2,5 tonna teherbírású daru. Előtte egy déli irányban benyúló vendégmóló van, ennek oldalán épült a beton sólya. A kikötő déli oldalát védő szórt kövezésű mólórészen és az ezzel párhuzamos stégeknel található hajóállásokhoz a kikötő nyugati oldalán lévő hídon lehet kijutni (itt kezdődik a szomszédos, korábbi OMFB kikötő). 160 cölöpös kikötőhely épült ki, igen jól védett minden időjárási körülmények között. A kikötőben vendéghegyek vannak a nyugati oldal külső végén. 24 órás a portaszolgálat. A telepen nagy sátor alatt bár és étterem is üzemel, a bejárat mellett hajófelszerelési bolt nyílt.

A Magyar Vitorlás Szövetség a hazai túra- és versenylvitorlázás vezető testülete, sokat tesz a sportág eredményes továbbfejlesztése, az utánpótlás-nevelés, a vitorlássport magyarországi népszerűsítése érdekében. Az Országos Bajnokságokon kívül több kiemelt versenyt is szervez a Balatonon. A sportcélú vitorlázás története régi időkre nyúlik vissza, az első sportvitorlást a walesi herceg bocsátotta vízre 1640-ben, Angliában 1660-ban már versenyt is rendeztek. Az első vitorláraklubot Nagy Péter orosz cár alapította, az első nyílt vízi versenyt 1771. augusztus 29-én rendezték a La Manche-csatornán. Az Osztrák-Magyar Monarchia sporthajózása elsősorban a nagyobb belvizeken alakult ki. Ausztriában az Attersee-n, majd a Wolfgangsee-n, Magyarországon pedig a Balatonon. A sportvitorlások gyártását az Attersee mellett Johann Ratz hajógyára, a Balaton mellett pedig az angol hajóépítő, Richard Young balatonfüredi gyára kezdte meg. 1906 tavaszán az atterseei hajógyárból Balatonszemesre érkezett az első, 6 m hosszú osztályon kívüli jolle dr. Fináczy Béla megrendelésére. Ettől kezdve a Wolfgangseeről is egyre több hajó került a Balatonra. A tengeri sportvitorlázásban fontos az 1891-ben Polában (ma Pula / Horvátország) alapított Császári és Királyi Jachtraj (K.u.K. Yachtgeschwade), amely a Cs. és Kir. Haditengerészet sporthajó-különítménye volt. Az utolsó fennmaradt

hajója, a csodaszép és eredményes Tramontana 8mR még ma is szeli a Balaton hullámait.

Az 1906-os londoni Nemzetközi Hajófelmérési Konferencián számos európai vitorlás szervezet képviseltette magát. Ausztria-Magyarország, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Nagy-Britannia, Hollandia, Belgium, Olaszország, Norvégia, Spanyolország, Svédország és Svájc küldöttei egységes, versenyhajókra vonatkozó felmérési szabályzatot kívántak létrehozni. A januárban és júniusban megtartott üléseken alakult ki a „Metre Rule; racing rules of sailing”, egy olyan nemzetközi szabály, amely valamennyi európai ország számára elfogadható. 1907 októberében megalakult a Nemzetközi Yacht Verseny Szövetség, az International Yacht Racing Union Párizsban, ahol a delegáltak ismét találkoztak, hogy egységesítsék a versenyzési és elsőbbségi szabályokat. Az IYRU létrehozásában szerepük volt Ausztria-Magyarország küldötteinek is. Végül 1996-ban névváltoztatással jött létre a Nemzetközi Vitorlás Szövetség (International Sailing Federation, ISAF), Southampton (Hampshire, UK) székhellyel, 116 tagorsszággal, 82 hajóosztállyal.

1912-ben az IYRU felvette a Magyar Yacht Clubot (az egykori Stefánia Yacht Egyletet) a tagjai közé, és megbízta a sporthatósági teendők magyarországi ellátásával. A gróf Széchenyi Emil vezette egyesületnek 1913-tól Királyi Magyar Yacht Club volt a neve. Az első világháború kitörése után a magyar klubot, ahogy a központi hatalmakhoz tartozó országok egyesületeit is kivétel nélkül, kizárták a nemzetközi szövetségből. Csak 1924-ben vették fel újra a tagok közé. A magyar vitorlás sport az 1920-as évek második felében indult igen dinamikus fejlődésnek. Szaporodtak a vitorlások, a kikötőhelyek és az egyesületek, versenyhajók is, rendszeresen vitorlásversenyeket rendeztek. 1928-ban az amszterdami olimpiai játékokon már magyar vitorlássportolók is indultak. A versenyek iránt megnőtt az érdeklődés, a vitorlázóknak igényük volt ismétlődő regattákra, a vitorlás egyesületek erősödése, a hajóosztályok szervezésének és a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésének szükségszerűsége magával hozta egy magyarországi vitorlás szövetség megalakulásának szándékát. 1929. december 3-án hosszú évek előkészítő munkája eredményeként megalakult a Magyar Vitorlás és Yacht Szövetség

(MVYSZ) Budapesten, a Mészáros u. 19. szám alatt. Az alapító klubok a következők voltak: a Királyi Magyar Yacht Club (KMYC), a Balatoni Yacht Club (BYC), a Magyar Atlétikai Club (MAC) motorsport és vitorlázó osztálya, a Keszthelyi Csónakázó és Korcsolyázó Egylet jogutódjaként a Keszthelyi Yacht Club (KYC) és a Velenceitavi Vitorlás Yacht Club (VYYC). A szövetséghez később csatlakozott a többi egyesület. A szövetség első elnöke gróf Széchenyi Emil lett. Alelnökké dr. Ugron Gábort és Véghegyi Dezsőt választották, a vezértitkár dr. Klöss Károly, a kapitány pedig Grofcsik János volt.

1944-ig virágzott a magyar vitorlázósport, sorra alakultak a klubok. A szövetség második elnöke, Ugron Gábor idején, 1932 és 1942 között igen fontos, az európai vitorlázásban élenjáró programokat indítottak. A Balatonon létrejöttek a klasszikus vitorlásflották, felvirágzott a versenyvitorlázás, megszervezték az első Kékszalagot, Csillagtúrát, Keneze – Keszthely versenyt. Rendszeresek lettek a nemzeti bajnokságok is az egyes hajóosztályok számára, az első országos bajnokságot 1932-ben rendezték meg. 1933-ban a Balatonon tartották a vitorlázás történetének első Európa-bajnokságát 22 m²-es verseny jolléban, majd 1935-ben dingiben is európai házigazda lett Magyarország. A magyar vitorlázóknak fontos szerepe volt az Európai Vitorlás Szövetség (European Yacht Racing Federation, EYRF) megalapításában is, ez 1936-ban jött létre Berlinben, Magyarország az alapító nemzetek között volt.

A második világháború után a magyar vitorlás sport fejlődése azonban megakadt, mert a kommunista államvezetés üldözte a „fehér nadrágos úri sportot”. Sokáig a gazdagok sportjának tartották, a magyar vitorlázás hajnalán még valóban főként vagyonos főurak és főnemesek üzték. Később azonban sokak számára hozzáférhetővé vált, egyre több kisebb hajó jelent meg a Balatonon, a kevésbé tehetősebbek is megismerkedhettek a vitorlázással. Az 1930-as években már több mint 400 regisztrált hajó volt Magyarországon, és évente 100 versenyt rendeztek, a magyar vitorlázók nemzetközi versenyeken is kiválóan szerepeltek. A sportág az 1948-tól kialakuló diktatúra éveitől mégis megtűrtté vált, a fejlődéshez nélkülözhetetlen segítséget nem kapta meg. 1945-ben megalakult a Magyar Vitorlás Szövetség, ám 1948-ban a szövetséget feloszlatták, és Németh István elnökletével megalakult az Országos Társadalmi Vitorlás Szövetség. Csak 1957 óta működik újra a Magyar Vitorlás Szövetség (MVSz).

A szövetség a tagegyesületek szervezete, az egyes vitorlázók egyesületi tagságukon keresztül illeszkednek a szervezetbe. Megalakulása óta 2014-ig 19 elnök vezette a szövetséget. Ma a vitorlás szövetségnek közel négyezer tagja, 126 tagegyesülete van, minden szezonban mintegy kétszáz vitorlás versenyt rendeznek. A vitorlázók 50-55 különböző kategóriában, hajóosztályokban versenyeznek az országos bajnoki címekért. A magyar szövetség aktívan kapcsolódik a nemzetközi versenyélethez is. A Balatonon évente több alkalommal is sor kerül különféle hajóosztályokban világ- és Európa-bajnokságokra, illetve Európa Kupa futamokra, rangos nemzetközi versenyekre.

A szövetség kikötőjéhez tartozó parti telek húsz-ezer négyzetméteres. Különböző sajtóorgánumok zavaros cikkei jelentek meg róla, tele vádakkal és találgatásokkal, Simicska, Közgép, Swietelsky, magánbefektető bevonásával hasznosított állami vagyron, bűjtatott privatizáció, ezek hívószavak az újságírók számára. Például „a kétségkívül értékes, part menti telket az állam átadta a füredi önkormányzatnak, amely úgy döntött, hogy a Közgép, a Swietelsky és a Solum Invest konzorcium üzemeltetheti és fejlesztheti a létesítményeket ... A pályázatot 2012 decemberében írták ki, 30 napos határidővel. A nyertes konzorciumon kívül senki sem indult” (Népszabadság, 2013. május 14.). Más forrás szerint „Balatonfüred 2012 őszén ingyen megkapta a korábbi olimpiai központ kikötőjét az államtól ... Pályázatot írtak ki a terület hasznosítására, az egyetlen induló évi 15 millió forintért kapta meg határozatlan időre a húsz-ezer négyzetméteres balatonparti telket, amire hárommilliárdból szállodát épít” (Így szerzett magának vitorlaskikötőt a Közgép Balatonfüreden /<http://444.hu/2013/05/02/kozgep-vitorlaskikoto-balatonfured/>). Mára a kedélyek megnyugodtak, a telepen és a Magyar Vitorlás Szövetségben hasznos, alkotó munka, a sikeres versenyzés feltételeihez, feladataihoz nélkülözhetetlen tevékenység folyik.

A szövetség vezető testületének jelenlegi tagjait a rendes tisztújító közgyűlésen 2013 májusában választotta a tagság a 2017 májusáig tartó négyéves időszakra. Az MVSz elnöke dr. Kollár Lajos lett, a társelnök Wossala György. Az elnökség tagjai: Böröcz István, Brencsán Ábel, Damokos László, Litkey Farkas, Papp István, Rutai István, Siklósi Máté, Sükösd Balázs, Váradi Imre és Zentai István. Az új vezetés igen rossz anyagi körülmények között vette át a sportági szakszövetséget, mára pozitív változások láthatók, és nemcsak az élsportban. Sikerült a sportág szervezeti rendszerét és anyagi helyzetét is

megszilárdítani, ledolgozni az MVSz teljes adósságállományát. A versenyeredményeket tekintve az elmúlt évek egyik legsikeresebb időszaka volt a 2014. év. A szövetség sajtótájékoztatója szerint 2015-ben a Magyar Vitorlás Szövetség mintegy húsz százalékkal magasabb költségvetésből gazdálkodhat, a versenysportra szánt összeg 30, az utánpótlás nevelésének forrásai pedig 25 százalékkal nőnek. A sportág támogatóinak köre folyamatosan bővül. A szövetség jó kapcsolatot ápol Balatonfüred önkormányzatával is, melyet együttműködési szerződés aláírásával erősítettek meg. Folyamatos fejlesztések zajlanak, bevezették a sportág teljesen új alapokra helyezett informatikai rendszerét, amely megkönnyíti a versenyekre a nevezéseket, a regatták lebonyolítását, és a ranglisták összeállítását. Az

Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) és a MOB támogatásával új mentő- és rendezőhajót vásároltak.

A szakmai munka elismeréseként az MVSz, a magyar vitorlás egyesületek és a hajóosztályok magyar szervezetei egyre több világversenyt rendezhetnek a Balatonon. Újdonság, hogy 2015-ben az MVSz a tőkesúlyos nagyhajók legtöbb osztálya számára egy helyen és időben, összevontan szervezi meg az Országos Bajnokságot. A Magyar Olimpiai Bizottság és a vitorlázás iránt elkötelezett szponzorok támogatásával új utánpótlás-nevelő program indult az „MVSz által elismert vitorlás iskolák” rendszerében. A szakemberképzésben az MVSz szorosan együttműködik a Testnevelési Egyetemmel és a Nemzetközi Vitorlás Szövetséggel.

A szövetség kikötője napjainkban

TÓTH-BENCZE TAMÁS

KIEGÉSZÍTÉSEK A „BALATONFÜREDI ÉLETRAJZI LEXIKON”-HOZ ADATOK PONTOSÍTÁSA 4.

13–14. oldal:

Adler József

fürdőorvos

születés: ~~Veszprém~~ **Csehbánya, 1791. június 26.** [ke-
resztelés]halál: ~~Buda~~ **Pannonhalma, 1853. január 1.**

nyugvóhely: pannonhalmi rendi (bencés) temető.

14. oldal:

Ágai Karola

operaénekes

nyugvóhely: Farkasréti temető.

34. oldal:

Borsos Miklós

szobrász – Balatonfüreden utca viseli nevét.

nyugvóhely: Farkasréti temető.

56–57. oldal:

Dicenty [Eredetileg: **Dicendy**] **Dezső József**

agrogeológus, szőlész-borász

– Balatonfüreden utca viseli nevét.

59. oldal:

Eigel István

festő- és iparművész, író

nyugvóhely: Budapesten, a Remetekertvárosi Szentlé-
lek Templom (II. kerület, Máriaremetei út 34.)
kriptájában helyezték el urnáját.

64–65. oldal:

Esterházy László Félix, galánthai, grófszületés helye: **Réde**, – **Pusztasárosdon temették el.**

69. oldal:

Fáy András

író, politikus

nyugvóhely: Budapest, Kálvin téri református temp-
lom kriptája.

70. oldal:

Fazekas Miklós

vasutas

nyugvóhely: hamvait a füredi köztemetőben helyezték el.

82. oldal:

Gyapai Nándor Mihály [1885-ig Krausz Náthán]

intéző

születés: **Siklós, 1862. április 27.**

86. oldal:

Halász István

körorvos

halál: **Mór, 1949. január 3.**nyugvóhely: nem ismert, valószínűleg Mór – esetleg
Balatonfüreden – temették el.

90–91. oldal:

Hellebronth Antal Pál Flóriánny. tüzérségi tábornok, ny. altábornagy, címzetes ny.
vezérezredeshalál: ~~Budapest~~ **Hopfgarten [Ausztria: Tirol], 1946. jú-
nius 12. január 27.**1875-ben végzett a II. kerületi (Buda) Toldy Ferenc
utcai főreáliskolában. Balatonarácson a mai Lóczy
Lajos utca 7–9. sz. alatti – az Országos Vitézi Szék-
től juttatott – ingatlan és a rajta álló épület 1936 ok-
tóberétől volt a tulajdonában. Nyugvóhely: nem
ismert, valószínűleg Hopfgarten-ben temették el.

94. oldal:

Horváth Zsigmond Antal, szentgyörgyiszületés: **Felsőszeleste, 1735. június 14.**halál ideje: 1808. **november 16.****Horváth Fülöp János Nepomuk**, szentgyörgyiszületés helye: **Répceszentgyörgy****Horváth József Mátyás Lipót**, szentgyörgyihalál: **Schloss Kammer bei Schörfling am Attersee**
[Ausztria], 1877. március 11. – **Seewalchen am**
Attersee-ben helyezték végső nyugalomra 13-án.

106–107. oldal:

Kaiser Géza

kertészmérnök, tanár, igazgató

halál: **Balatonfüred**

112–113. oldal:

Kerkápoly István

alispán, országgyűlési követ

halál: **Sümebmihályfa, 1848. március 10.**

125. oldal:

Kurzweil Frigyes

fényképész

születés: **Pest, 1861. április 22.**halál: Budapest, 1924. **április 7.)**

133–134. oldal:

Lipták Gábor Ernő Pál

író

születés: Pestszentlőrinc [1950-ben Budapesthez csa-
tolták]

140. oldal:

Mangold Gusztáv szállodatulajdonos, újságíró,
szerkesztőszületés: **Pest, 1866. november 19.**halál: Budapest, 1939. június ~~29.~~ **27.**nyugvóhely: nem ismert, valószínűleg Budapesten te-
mették el.

144. oldal:

Martos [1903-ig **Mandel**] **István** orvos
születés: Mezőpeterd [Bihar v.megye], 1886. július 6.

165–166. oldal:

Páldy Róbert
könyvtárigazgató, tanár
nyugvóhely: nagykörűi temető.

169–170. oldal:

Papp György
orvos
nyugvóhely: balatonarácsi református temető.

182–183. oldal:

Radocsay László
politikus
születés: 1878. november 4. 11.

200–201. oldal:

Sümegi [1886-ig **Singer**] **József**
orvos
születés: ~~1861. február 5.~~ 1862. augusztus 6.

207–208. oldal:

Szendrey–Karper László
gitárművész
nyugvóhely: Farkasréti temető.

215. oldal:

Tassy Klára
festő- és iparművész
nyugvóhely: Budapesten, a Remetekertvárosi Szentlélek Templom (II. kerület, Máriaremetei út 34.) kriptájában helyezték el urnáját.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

PÓTLÁS A „BALATONFÜRED EMLÉKJELEI” CÍMŰ KÖNYVHÖZ

Helye: Ady Endre utca 40., a Lóczy Lajos Gimnázium bejárata mellett.

Tábla anyaga: szürke gránit.

A tábla felirata: „Ezt a fát az / Angoltanárok Egyesülete / (IATEFL – Hungary) / ültette megalakulásának / 25. évfordulója / alkalmából / Angoltanárok Nemzetközi / Egyesülete / 2015. Április 17.”

A fát ültette: Faragó Livia, Tartsayné Németh Nóra, Duna Katalin.

Időpont: 2015. április 17.

Faragó Livia, a szervezet volt, Tartsayné Németh Nóra, jelenlegi elnöke, továbbá Duna Katalin igazgató, a Lóczy Lajos Gimnázium igazgatója, az emlékfá ültetésével egyidőben egy táblát is felavatott a megalakulás 25. évfordulója alkalmából, valamint a 2008-ban Balatonfüreden tartott konferencia emlékére. Avatóbeszédet Hári Lenke alpolgármester mondott. 2008 októberében az 1990-ben alakult szervezet 18. alkalommal megszervezett – 3 napos – nemzetközi konferenciáját a Hotel Füredben tartották. Az angol nyelvoktatás legjelentősebb és leg- rangosabb nemzetközi szintű találkozásán, a nyelv- tanítás területén dolgozó tanárok, nyelviskolák, taneszköz- és könyvkiadók, felsőoktatási szakem- berek évenkénti fórumán, a nyelvoktatás területé- nek legismertebb hazai és külföldi előadóit hallgat- hatta meg az érdeklődő közönség.

Helye: a Bajcsy-Zsilinszky utcai református temetőben, Dicenty Dezső síremléke mögött.

Felirata: „*Ne feledkezzetek meg vezetőitekről / Zsid. 13: 7. / Balatoni Borrégio / szőlész – borász nagy elődeink emlékére / dr. Entz Ferenc (1805–1877) / Dicenty Dezső (1879–1965) / dr. Kaiser Géza (1926–2009) / Kiss Ervin (1935–2009) / dr. Bakonyi Károly (1921–2010) / dr. Csizmazia Darab József (1918–2013)*”

Felavatva: 2015. május 26.

Az emléktábla anyaga: fekete gránit.

A Balatonvin Borlovagrend és a Balatoni Borrégióban működő Szőlész-borász Emlékbizottság ökumenikus szertartás keretében avatta fel a triász kori mészkőtömbön elhelyezett emléktáblát azoknak a szőlész-borász szakembereknek a tiszteletére, akik a környéken tevékenykedtek a XIX. és a XX. században. Az ünnepélyes emléktábla-avatást megelőzően – a Koczor Pincészetnél – neves szakemberek és a szakma mintegy 60 képviselőjének jelenlétében szimpóziumot tartottak, megemlékezve a nagy elődök munkásságáról.

Megjegyzések:

Az Ady Endre u. 40. sz. alatti emlékfá fajára vonatkozó kérdésre – lapzártáig – sajnos nem érkezett válasz.

A református temetőben levő emlékjelről sokan hiányoznak, akik megérdemelték volna szintén az emléktáblán a feltüntetést.

Helye: a Mikszáth Kálmán utca 20. szám alatti ház falán.

Felirata: „*Ebben a házban élt nemes vitéz / Vörös János / (1891 – 1968) / vezérezredes, vezérkari főnök, / az ideiglenes nemzeti kormány / honvédelmi minisztere*”

Felavatva: 2015. július 23.

Avató: az avatás moderátora Barabás Botond színművész volt, továbbá szavalt is. A zenei betéteket Vincze Lilla énekesnő adta elő. Emlékező beszédet Dr. Vörös Imre – volt alkotmánybíró – mondott.

Anyaga: márvány, bronz.

Alkotó: a tábla plakettjét Pataky Béla szolnoki szobrászművész készítette.

Vörös János, vitéz (Csabrendek, 1891. március 25. – Balatonfüred, 1968. július 23.) Az 1930-as évek végétől nyaralója volt Balatonfüreden. Az 1950-es évek második felében családjával együtt Balatonfüredre költözött, ahol csak régi nyaralója emeleti manzárd szobájában lakhatott. (A villát államosították és idegeneket költöztettek bele.) Teljes visszavonultságban és nagy szegénységben élt. Halála után 1990-ben az el-lene 1950-ben hozott ítéletet [hűtlenség vádjával életfogytig tartó fegyházra ítélték, 1956-ban szabadult a börtönből] semmissé nyilvánították. A veszprémi alsóvárosi temetőben nyugszik. [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon*. 234–235. p.]

A felvételeket Némethné Rácz Lídia (2) és Tóth-Bencze Tamás készítette.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

A 2015. ÉV NEGYEDIK NEGYEDÉVÉNEK KIEMELT ÉVFORDULÓI

október

2005. október 1. 10 éve
Felavatták az újabb Lóczy-emlékművet a gimnázium bejárata mellett, Berzsenyi Balázs „A világ-utazó” elnevezésű szobrát.

2010. október 3. 5 éve
Az önkormányzati választáson harmadszor is Bóka István lett Balatonfüred polgármestere.

1890. október 12. 125 éve
Született Lugoson Margittay Rikárd újságíró, szerkesztő, Balaton-kutató. 1928-tól Zamárdiban élt. 1936 és 1943 között a Balatoni Kurír állandó munkatársaként számtalan cikkben mutatta be a Balaton vidékének természeti szépségeit, történeti emlékeit, népművészeti hagyományait. Cikkeit és könyveit saját magas művészi színvonalú fotóival illusztrálta. 1944 decemberében a buchenwaldi koncentrációs táborban halt meg. Zamárdiban utca viseli a nevét, egyedülállóan gazdag balatoni könyvtárának azonban nyoma veszett. [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon.* 142–143. oldal]

2005. október 13–14. 10 éve
Országos oktatási konferenciát rendeztek a Flamingó Hotelben.

2010. október 13. 5 éve
A Laoszi Nemzetgyűlés alelnöke, Pany Yathouou október 13-án hivatalos magyarországi útjának keretében Balatonfüredre látogatott. Dr. Bóka István polgármesterrel többek között az idegenforgalom fellendítésének lehetőségeiről tárgyalt.

1965. október 14. 50 éve
A Kossuth Lajos u. 33. sz. ház előtt, árokásás közben 1280 db-os XIII. századi éremlelet-együttes került elő. A lelet a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban található.

1990. október 14. 25 éve
A rendszerváltást követő első szabad önkormányzati választásokon Simon Károlyt választották meg polgármesternek.

1990. október 14. 25 éve
Emlékkövet avattak Kerekes Ferenc (Erdőhegyes [ma: Kisjenő=Chişineu-Criş városrésze, Románia], 1784. június 22. – Balaton-Füred, 1859. július 29.) természettudós, nyelvész, filozófus

tiszteletére – a vázsonyi utcai református temetőből az 1960-as években eltűnt sírköve helyett – a Bajcsy-Zsilinszky utcai református temetőben. Az ő kiadásában jelent meg először a Lúdas Matyi. Füreden próbált gyógyírt találni betegségére, itt is halt meg. [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon.* 111–112. oldal; és *Balatonfüred emlékjelei.* 199. oldal]

2010. október 14. 5 éve
Az Amerikai Egyesült Államokbeli Cambridge-ben meghalt Benoît Mandelbrot lengyel zsidó származású Nobel-díjas francia-amerikai matematikus, a fraktálgeometria felfedezője. 1924. november 20-án született Varsóban. 1987. június 16–21-ig tartották Balatonfüreden a nemzetközi fizikus konferenciát, ahol „*A világegyetem szerkezete*” címmel tartott előadást. Magyarországra ifj. Szalay Sándor magyar fizikus hívta meg. 1987-ben, a konferencia ideje alatt emlékfát ültetett a Tagore sétányon. A fasor kilencedik emlékfájának elültetésekor megjegyezte: ettől fogva eggyel több oka lesz arra, hogy minél többször jöjjön Magyarországra. [Bővebben: *Balatonfüred emlékjelei.* 181. oldal]

2010. október 15. 5 éve
A 17. alkalommal megrendezett „Virágos Magyarországért” verseny füredi díjkiosztóján Balatonfüred kapta az első helyért járó díszoklevelet a városok kategóriájában.

1965. október 24. 50 éve
A II. számú általános iskola – volt polgári iskola – felvette a lengyel szabadsághős, az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc altábornagya, Bem József (Tarnów, 1794. március 14. – Aleppo [Szíria], 1850. december 10.) nevét, továbbá az iskola udvarán fát ültettek, valamint az iskolában emléktáblát avattak tiszteletére. A táblán látható márvány relief a lengyel Drwal házaspár alkotása. 1992-ben az iskola udvarán felavatták Sigmond Olivér alkotta bronz mellszobrát. Az iskola mai elnevezése: Balatonfüredi Református Általános Iskola. [Bővebben: *Balatonfüred emlékjelei.* 90. oldal]

1915. október 27. 100 éve
Kováts László lett Balatonfüred vasúti állomásfőnöke. 1933. május 31-ig töltötte be a posztot.

2005. október 28.**10 éve**

Megkezdődött a volt polgári iskola épületének 100 éves jubileumi rendezvénysorozata a Bem József Általános Iskolában. Ezen a napon kiállítás nyílt az intézményben, emlékfát ültettek az udvaron. A község által adományozott telken 1905 novemberében adták át az emeletes épületet. 1906. június 19-én a vallás- és közoktatásügyi miniszter 46.339 sz. rendeletével megszüntette a füredi (Szőlőműves) Állami Gazdasági Felső Népiskolát, helyette a polgári fiúiskola megszervezésére adott utasítást. (Később polgári fiú- és leányiskolává szervezték át. Az iskola első igazgatója 1922-ig Nánay Sándor lett. Az 1932–1933 tanévben az oktatási intézmény felvette Darányi Ignác nevét. Az államosítást követően 1948. szeptember 3-án megkezdte a tanét az állami iskola. 2012-ben fenntartását és működtetését az önkormányzattól a Balatonfüredi Református Egyházközség vette át. 2012. augusztus 31-én az új tanév már a balatonfüredi Református Általános Iskolában kezdődött meg.

november**1965. november 3.****50 éve**

Kovács Ervin lett Balatonfüred vasúti állomásfőnöke. 1970. február 28-ig látta el a tisztséget.

1940. november 10.**75 éve**

A balatonfüredi községhezán leleplezték Darányi Kálmán arcképét, Protiwinsky Ferenc alkotását. A festmény a II. világháború után eltűnt. Darányi Kálmán (Budapest, 1886. március 22. – Budapest, 1939. november 1.) 1931. június 20-án Arácon, 21-én Füreden tartott választási beszédet, majd a hónap végén Balatonfüred országgyűlési képviselőjévé választották, amely tisztelet haláláig töltötte be. 1933. december 21-én a község képviselő-testülete a település fejlesztésében kifejtett tevékenységéért Balatonfüred díszpolgárának választotta meg. A – szintén Protiwinsky Ferenc által elkészített – díszoklevelet 1934. május 20-án vette át. Füreden utca (ma: Iskola utca) viselte nevét.

2010. november 13.**5 éve**

Elhunyt Rudolf Bay, a dél-németországi (Bajorország) Germering volt polgármestere. 1930-ban született. 1966-tól 1991-ig volt előbb Unterpfaenhofen, majd Germering község vezetője. A polgármestersége alatt történt meg a testvérvárosi kapcsolat előkészítése Balatonfüreddel, és írták alá a testvérvárosi szerződést

1988-ban. Ebben az évben emlékfát is ültetett ebből az alkalomból a Polgármesteri Hivatal előtt, a mai Szent István téren.

1940. november 14.**75 éve**

Megalakult a Baross Szövetség balatonfüredi csoportja. Díszelnökéül Szuhács János polgári iskolai igazgatót választották meg. Az egyesület működéséről 1944-ig vannak adatok.

1840. november 19.**175 éve**

Született Komáromban Váli Mária (Peti Józsefné) emlékiratíró, Jókai Mór unokahúga. Kiskorától öregségéig nagybátyja, az író dicsőségének fénykörében élt. 1857 nyarán szüleivel és Jókaiékkal öt napot töltött Füreden (ez volt Jókai első balatoni útja) s az író kísérelője volt a fürdőhelyről induló balaton-felvidéki, „A magyar Tempevölgy” című regényes tájleírását ihlető kirándulásán. 1862 júliusában tüdőbeteg férjét ápolta annak füredi gyógykúráján, s a Jókai házaspár egy hónapot töltött velük. Később Jókaiék háztartásának vezetésében segített a Svábhegyen és Füreden. Váli Mária Jókai és családja mindennapi életének volt szemtanúja. Már Jókai életében elkezdte írni visszaemlékezéseit. Munkáját 1910-ben fejezte be. Kéziratát a Széchényi Könyvtárnak adta át 1913-ban. 1915. május 17-én hunyt el Kolontár–Lörintepusztán. Pápán, az alsóvárosi temetőben helyezték végső nyugalomra. [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon*. 228–229. oldal]

1765. november 25.***250 éve**

Született Szávaszentdemeteren (Mitrovica, Szerbia) hanusfalvi Petrich András katonai mérnök altábornagy, Kisfaludy Sándor barátja. Katonai tevékenysége mellett számos akvarellt és gouache-t készített hazai és külföldi tájakról. Füredi rajzai megőrizték a reformkori Savanyúvíz épületeinek képét. 1814-ben, 1821–1822-ben is több rajzot készített, 1830–31-ben lerajzolta az épülő kőszínházat és Kisfaludy Sándort. 1837-ben, 1841-ben, 1842-ben is járt itt. Műveit a Magyar Nemzeti Galéria őrzi. Budán hunyt el 1842-ben, halálának dátuma a sírkövön: október 2., lexikonokban: november 4. Sírköve a a Vízvárosi katonai temető felszámolása során (1930–1939) 1938-ban előbb a Németvölgyi temetőbe, majd az utóbbi 1963-as felszámolása után a Kiscelli Múzeumba került. * (a sírkövön a születés dátuma: november 25., a lexikonokban: november 5.) [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon*. 175. oldal]

1915. november 29.**100 éve**

Született Pécsen Pethe Kálmán református esperes.

1956. június 3-tól a balatonfüredi református egyház lelkipásztora lett. 1974. szeptember 20-án hunyt el Balatonfüreden. A Bajcsy-Zsilinszky utcai református temetőben nyugszik. Neve szerepel a református templomban elhelyezett emléktáblán. [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon*. 174. oldal]

1990. november 30.**25 éve**

Göncz Árpád (Budapest, 1922. február 10. – Budapest, 2015. október 6.) köztársasági elnök Bibó István (Budapest, 1911. augusztus 7. – Budapest, 1979. május 10.) filozófus, szociológus, politikus tiszteletére emlékfát ültetett a sétányon. Bibó Istvánt az 1960-as évek második felében többször kezelték a füredi szívkorházban. Magyarországon ez a fa volt első köztéri emléke. [Bővebben: *Balatonfüred emlékjelei*. 178. oldal]

1940. november**75 éve**

Lebontották a Kurzweil-féle fényképészeti műtermet. Lengyel Soma gyógyszerész és fényképész 1862 nyarán jött Sárospatakról Füredre, ahol már azon nyáron készített felvételeket a társasági összejöveteleken. 1863-ban még a Nagyvendéglő egyik földszinti szobájában volt a műterme, majd 1864 májusában engedélyt kapott, hogy a parti sétányon fényképszékházat építsen. A szerződés értelmében Lengyel bérleti díj fejében 16 évig használhatta az év folyamán megépült műtermet. 1886-tól, 1924. április 7-én Budapesten bekövetkezett haláláig, Kurzweil Frigyes budapesti fényképész bérelte és működtette. Halála után özvegye vezette tovább a műtermet.

december**1665. december 6.****350 éve**

Született Temetvényben (ma: Hrádok nad Váhom, Szlovákia) gróf Bercsényi Miklós kuruc főgenerális. II. Rákóczi Ferenc mellett a szabadságharc egyik fő szervezője és irányítója volt. 1706. március 20-án, a füredi réten mustrát – ellenőrzés, szemle – tartott a kuruc csapatok felett, itt kelt rendeletében oltalma alá vette a tihanyi vár katonáit. 1725. november 6-án hunyt el a törökországi Rodostóban (Tekirdag). [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon*. 24–25. oldal]

1940. december 6.**75 éve**

Született Badacsonytomajon Fazekas Miklós MÁV főfelügyelő, füredi állomásfőnök. 1965-től dolgozott a balatonfüredi állomáson. Előbb 1988. július

1. és 1989. január 15., majd 1989. július 1. és szeptember 30. között volt állomásfőnök. Életének utolsó két évét „Az észak-balatoni vasút története” című könyv előkészítésével töltötte. 2004. augusztus 4-én hunyt el a füredi vasútállomáson. Hamvait a füredi köztemetőben helyezték el augusztus 19-én. [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon*. 70. oldal]

1965. december 8.**50 éve**

Keszthelyen meghalt Ejury Lajos gyógyszerész, Balaton-átúszó. 1870. augusztus 21-én született Kozmapusztán. A Balaton szerelmeseként a nyarat mindig a Balaton partján töltötte. Távúszással is foglalkozott. 1896-ban megnyerte a Balatonfüred-Tihany, majd 1897-ben a Balatonfüred-Siófok közötti úszóversenyt. Ezzel ő lett a Magyar Úszó Egyesület első Balaton-bajnoka. 1933-ban nyugdíjba vonulása után Keszthelyre költözött, gyógyszerészként ott élt és dolgozott. Keszthely társadalmának megbecsült tagjaként halt meg. Sírja a keszthelyi Szent Miklós temetőben található. [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon*. 60. oldal]

2005. december 13.**10 éve**

A Bajcsy-Zsilinszky utcai református temetőben újraavatták Ujhelyi Károly (Balatonfüred, 1859. augusztus 27. – Balatonfüred, 1920. június 3.) füredi ezermester felújított síremlékét. [Bővebben: *Balatonfüredi életrajzi lexikon*. 225. oldal; Rácz Lídia: *Ujhelyi Károly, a füredi ezermester. = Füredi História*. 2004. 3. sz., 8–13. oldal]

2010. december**5 éve**

A Blaha u. 5. sz. alatti épületben (volt Engel-villa) a Balatoni Borok Háza működtetését a Turisztikai Egyesület vette át, továbbá ide költözött a Tourinform Iroda, és itt kapott helyet az idegenforgalmi látogatóközpont. 2011. januárjában nyílt meg.

2010. december 5. éve

Átadták a felújított arácsi Népházat, a Városi Művelődési Központ részeként. Az alsó szintjén konferenciák, hangversenyek rendezésére is alkalmas termet alakítottak ki, továbbá itt kapott újbóli elhelyezést az arácsi fiókkönyvtár, a felső szinten pedig a városhoz és a Balaton régióhoz kapcsolódó intézmények, civil szervezetek irodái kaptak helyet. A hivatalos megnyitóra 2011-ben került sor. 2013-ban az arácsi Népház a Városi Művelődési Központtal együtt a Balatonfüred Kulturális Szolgáltató Nonprofit Kft. része lett, azóta ennek keretében működik.

BUDÁNÉ BOCSOR ÁGNES

CSÉRY ZOLTÁNNÉ GÉRINGER EDIT ZSUZSA (1951 – 2015)

Aránylag fiatalon távozott el Edit, aki 2014-ben lett egyesületünk tagja. Tösgyökeres füredi volt, 1951. július 31-én született Balatonfüreden. A faluban levő Kis utcában állt nagyszülei, Berta Lajosék családi háza, ott gyerekeskedett. Édesapja a hajógyárban esztergályosként, édesanyja a szívkörházban a varrodában dolgozott. Később szülei

a Bartók Béla utcában építkeztek, majd férjhez menetele után ők is ott laktak, kibővítve a meglévő házat. Edit a balatonfüredi Lóczy Lajos Gimnáziumban érettségizett. Jó német nyelvtudással rendelkezett, érdekelte az idegenforgalom, így Veszprém megye Tanácsának Idegenforgalmi Hivatalánál a balatonfüredi kirendeltségen helyezkedett el, amely később Balatontourist lett. Néhány év után megbízták a tihanyi kirendeltség vezetésével, ahol hosszú évekig eredményesen tevékenykedett. Ezután 1982-től egészen nyugdíjazásáig a Magyar Honvédség Rehabilitációs Központjában (Honvéd Szanatórium) a pénzügyi vezető mellett dolgozott.

1983-ban megszületett Zoltán fia, aki mára ismert zenész lett, zongorista-zeneszerző, szövegíró. Budapesten él. Tíz évet játszott a Special Providen-ce zenekarban. Egyre többször saját dalait adja elő énekesnő partnerével, Pákai Petrával (Patché). Pár éve dalt is írt Balatonfüredről „Balatonfüredi dal” címmel. Edit nagyon büszke volt sikeres fiára, jogosan. Nyugdíjasként néhány évet Németországban élt új párjával, ott egy idősek otthonában dolgozott. Gondozottjaihoz mindig kedves és vidám volt, nagyon szerették, a mai napig érkeznek üdvözlések, köszönő levelek tőlük. Családja, barátai nagyon segítőkész, vidám társasági embernek ismerték. Többször részt vett hajdani cége, a Balatontourist dolgozóinak összejövetelén. Örömmel találkozott, nosztalgizott a régi kollégákkal. Vidáman készült minden évben a jó hangulatú szüretekre, ahol találkozhatott régi ismerősökkel, fürediekkel.

Fontosnak tartotta városa minél alaposabb megismerését, ezért is lépett be egyesületünkbe.

2015. július 22-én hunyt el Balatonfüreden, hamvait 31-én a balatonfüredi református temetőben, 2 napot élt kislánya mellé helyezték örök nyugalomra.

Emlékét megőrizzük, nyugodjék békében.

TAKÁCS MIKLÓS

SIMON ISTVÁNNÉ TAKÁCS ESZTER (1944 – 2015)

Vörösbényben (ma: Balatonalmádi városrésze) született 1944. április 21-én. Személyében igazi lokálpatriótát veszítettünk el, aki rajongásig szerette Balatonfüredet. De nemcsak szerette, hanem jól ismerte is, hiszen a Lóczy Lajos Gimnáziumban a mára már legendás emlékü tanárai: Navracsics Tibor, Mérő

Margit, Boksay György tanítványaként tett szert óriási tudására, Füred múltjának alapos ismeretére. A gimnáziumi évek meghatározóak voltak a számára. Ekkor alakult ki és erősödött meg benne az, az értékrend, amelyhez egész életében tartotta magát. A tisztesség, a tudás, az őszinteség, egyenesség, becsület számára nem nagy szavak, elvont fogalmak voltak, hanem mindennapi alapértékek, amelyekhez egész életében tartotta magát.

A legelső között tett Budapesten idegenvezetői vizsgát, első munkahelye az akkor nagy újdonságnak számító, Füred-Tihany között közlekedő három kocsi, nyitott, városnéző „mikrobusz” volt, ahol nagy lelkesedéssel és odaadással beszélt a vendégeknek Füred és a környék múltjáról, történetéről. A munkáját, a feladatait itt, és későbbi munkahe-

lyein is mindig nagyon komolyan vette, igyekezett a legjobb tudása szerint helyt állni.

Gazdag és tartalmas életet élt. Élete során kivételes tudást halmozott fel a kultúra, a művészetek szinte minden területéről. Az irodalom, a zene, a színház és a film, a képzőművészet egyaránt nagyon közel álltak hozzá. Gyermekkorától kezdve rengeteget olvasott. Jól ismerte, szerette, és nagy örömmel élvezte mindazt, amit számára a könyvek nyújthattak. Kívülről ismerte a teljes opera irodalmat, a komolyzene klasszikusait. Nem mulasztott el egy érdekes, jó koncertet a rádióban, televízióban, vagy akár itt Füreden a Gyógy téren. Szerény volt. A hivalkodás, dicsekvés távol álltak tőle. Nyitott volt és érdeklődő a világ dolgai iránt. Egyenes ember volt, aki nem szívesen és nem könnyen mutatta ki érzelmeit. Pedig mélyen érző, jószívű, segítőkész és együtt érző embertársa volt mindenkinek. Igazi humanistaként bízott az emberekben. Érdeklődése, Füred iránti elkötelezettsége élete során végig elkísérte, egyesületünknek már idősebb korában, nyugdíjasként lett aktív tagja. Nehezen, de türelemmel viselte az őt sújtó újabb és újabb betegségeket. Szembeszállt, harcolt a betegséggel, amíg csak bírta, de végül sajnos ebben a küzdelemben alulmaradt. 2015. április 21-én hunyt el Veszprémben.

Emlékét szeretettel megőrizzük.

HELYREIGAZÍTÁS

A 2014. évi 4. (39.) szám 28. oldalán a Cholnoky-emlékoszlopon elhelyezett bronz relief avatásának dátuma helyesen: 2011. **június 7.**

A 2015/1. számunkban a BYC-ről, a 2015/2. számunkban az Előreről írt cikkekhez az alábbi kiegészítéseket tesszük közzé.

BYC: 10. old.: 1962-ben dr. Tarits Zoltán kezdeményezte, hogy a volt hajógyári belső üzemet átalakítva, az MVSz-szel megosztva legyen a Balatonfüredi Vasasnak új klubháza, 1964-ben az egyesület a régi klubházat átadta a Hungar Hotels-nek. 13. old.: Tolnai és Simon 1962-ben és 1964-ben csillaghajóval a háború utáni első tengeri győzelmet hozta meg hazánknak az Ostsee Woche-n. 15. old.: Az importált csillaghajókat nem Németh István, hanem Telegdy és Gosztonyi kapta meg.

Előre: 23. old.: 1947-től a Vasas nem volt az egykori HYC telepén. Pótlások: 25. old.: 1957: Bideskuthy László (50-es cirkáló), 27. old.: Zákonyi Tünde. Helyesbítés: Kerezsi Endre helyett Kerezsy Jenő, Zsámboki Jenő helyett Zs. József.

Köszönjük Simon Károly egykori vitorlás versenyző segítségét!

BALATONI HALAINK

A **süllő** 'Sander lucioperca' a Kárpát-medence vizeiben őshonos. Teste erősen megnyúlt, csúcsba nyúló szája nagy, erős fogakkal, a többi közül kiemelkedő ebfogakkal. Két hátúszója tüskés. Zöldes-szürke alapszínét sötétebb harántsávok mintázzák. Becses halász- és horgászzsákmány, a magyar konyha nevezetes halétele. Kedveli a búvóhelyeket, ahol csoportosan is előfordul (süllőtanya). Közeli rokona a kisebb és zömökebb kőszüllő, amelynek oldalán a harántsávok határozottabbak. **Süllő** halnevünk már korai latin–magyar szójegyzékeinkben olvasható, 1395 k.: *scilew* (Besztercei Szójegyzék),

1405 k.: *sille* (Schlägli Szj.). A fogaséhoz hasonló szemléleten alapul a **süllő** halnév is, csuvasos jellegű ótörök jövevényszavunk; vö. csuvas *šēla*, baskír *hila*, karakalpak *sila* 'fogas, süllő'. A csuvas halnév a 'fog' jelentésű csuv. *šēl* szónak ugyanolyan származéka, mint a magyar *fogas* a *fog* főnévnek. A Kárpát-medencébe a török eredetű halnevet a magyarok hozták, tőlünk vették át a környező szláv nyelvek, és a magyarból való a román *șalău*, valamint a német *Schill* és *Schiel* is.

- R J -

BALATONI VÍZIVILÁG
LÁTOGATÓKÖZPONT
BALATONFÜRED

A **Bodorka Balatoni Vízivilág Látogatóközpont** a **Tagore sétány** északi oldalán a Balaton élővilágát bemutató ökoturisztikai látogatóközpont. 36 halfajt mutat be akváriumaiban. Az akváriumok melletti három nyelvű, érintőképernyős információs pontok részletes leírást adnak az akvárium lakóiról, válogatás látható az Adria élővilágából is.

Keddtől vasárnapig 10.00 és 17.00 óra között várja látogatóit.

A Magyar Vitorlás Szövetség balatonfüredi vízitelepe 1978-ban
(Képeslap, Városi Helytörténeti Gyűjtemény)

A Magyar Vitorlás Szövetség balatonfüredi kikötője 2015 nyarán
(Fénykép, forrása: internet)

Rómer Flóris síremléke a nagyvárad székesegyház kriptájában

Rómer Flóris arcképes emléktáblája az Aquincumi Múzeumban, Óbudán